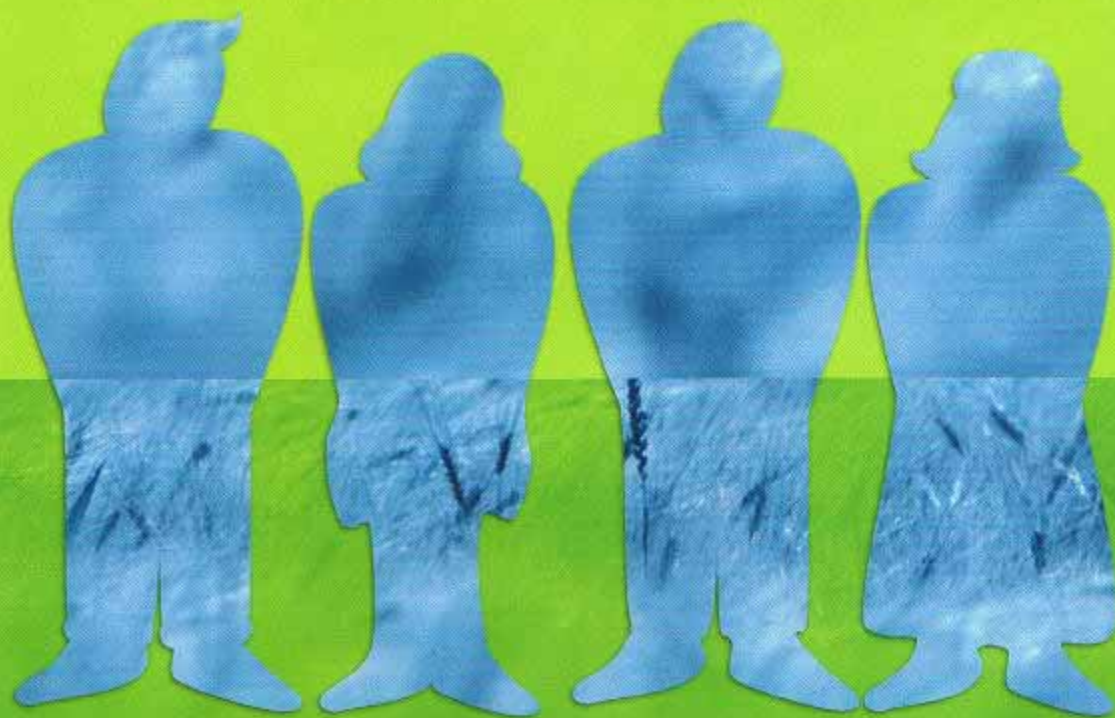

Keskkonnahoidlik ostmine

Keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat

Euroopa Komisjon

Keskkonnahoidlik ostmine

Keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat

Euroopa Komisjon

Tähelepanu!

Käsiraamat on komisjoni teenistuste koostatud näidisdokument ning seda ei saa komisjonile mingil viisil siduvaks pidada. Tuleb ka märkida, et käsiraamatut võib muuta vastavalt komisjoni praktikale ja Euroopa Kohtu pretsedendiõigusele.

**"Europe Direct" on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu puudutavatele küsimustele**

**Tasuta infotelefon:
00 800 6 7 8 9 10 11**

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu.int>).

Katoloogimisandmed on esitatud väljaande lõpus.

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus, 2005

ISBN 92-894-9088-8

© Euroopa ühendused, 2005

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE KLOORIVABALE PABERILE

Sisukord

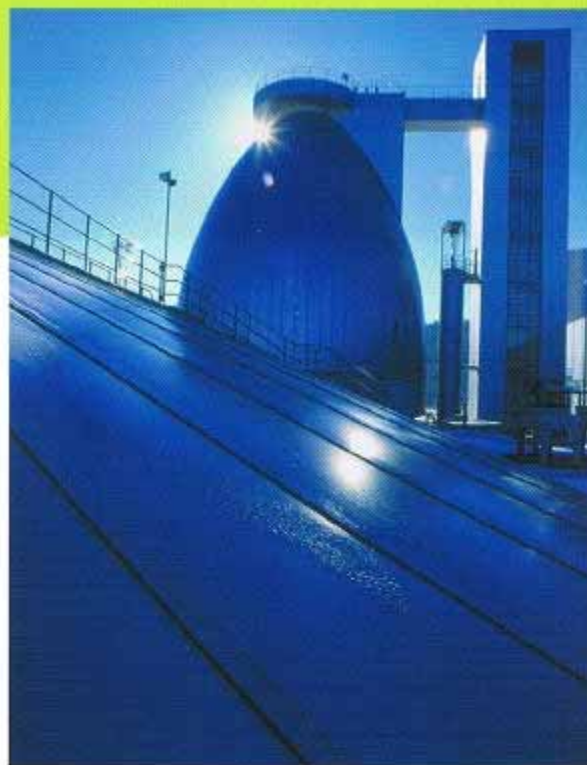
KESKKONNAHOIDLIK RIIGIHANGE, PÕHILISED JUHISED	4
SISSEJUHATUS	5
1. PEATÜKK. KESKKONNAKRITERIUME ARVESTAVAD OSTUSTRATEEGIAD	9
1.1. Väljaõppevajaduste hindamine ja juurdepääsu tagamine keskkonnateabele	9
1.2. Riigihanke keskkonnahoidlikuks muutmise üldprioriteetide määramine	10
2. PEATÜKK. RIIGIHANKE KORRALDAMINE	12
2.1. Sissejuhatus	12
2.2. Hankemenetluse sisu	12
2.3. Hankemenetluse eri järgud	13
2.4. Tegelike vajaduste hindamise tähtsus	13
3. PEATÜKK. HANKELEPINGU NÕUETE MÄÄRAMINE	14
3.1. Hankelepingu eseme määramine	14
3.2. Tehnilise kirjelduse koostamine	17
3.3. Ökomärgised	19
3.4. Erimaterjalide ostmine ning tootmis- ja töötlemisviiside arvestamine	22
4. PEATÜKK. TARNIJATE, TEENUSEOSUTAJATE JA EHITUSETTEVÕTJATE VALIMINE	27
4.1. Sissejuhatus	27
4.2. Välistamise kriteeriumid	27
4.3. Tehniline pädevus	28
5. PEATÜKK. HANKELEPINGU SÕLMIMINE	32
5.1. Hankelepingu sõlmimise üldeeskirjad	32
5.2. Pakkumiste vastavuskriteeriumide kasutamine	34
6. PEATÜKK. HANKELEPINGU TÄITMISE TINGIMUSED	38
6.1. Eeskirjad, mis reguleerivad hankelepingu tingimusi	38
6.2. Hankelepingu täitmise tingimused ehitustööde tegemisel või teenuste osutamisel	38
6.3. Hankelepingu täitmise tingimused kaupade tarnimisel	39
6.4. Transpordi mõju	39

Keskkonnahoidlik riigihange

Põhilised juhised

Keskkonnahoidliku riigihanke korraldamine on järkjärguline protsess. Sammud on järgmised.

- Kaaluge nii keskkonnamõju kui ka muude tegurite, nagu olemasoleva teabe, turuolukorra, võimalike tehnoloogiate, maksumuse ja silmapaistvuse põhjal, millised tooted, teenused ja tegevusliigid on kõige sobivamad (1. peatükk).
- Tehke kindlaks oma vajadused ja väljendage neid asjakohasel viisil. Valige oma põhimõtete muule maailmale esitamiseks keskkonnahoidlik juhtlause, mis tagab võimalikele tarnijatele ja teenuseosutajatele ning tarbijatele riigihanke optimaalse läbipaistvuse (2. peatükk).
- Koostage riigihanke arusaadav ja täpne tehniline kirjeldus, määrates võimaluse korral keskkonnategurid (kõlblikkuse/kõlbmatuse tingimused) (3. peatükk):
 - otsige keskkonnanäitajate näiteid andmebaasidest või ökomärgiste andmise kriteeriumidest;
 - toetuge muude ostjate parimatele kogemustele, kasutage koostöövõrgustikke teabe omandamis- ja levitamise vahendina;
 - võtke arvesse teaduslikult põhjendatud olulusringil põhinevat maksumust; ärge nihutage keskkonnamõju olulusringi ühest järgust teise;
 - kasutage tulemuslikkusel või otstarbekusel põhinevaid näitajaid, et ergutada innovatiivsete keskkonnahoidlike pakkumiste esitamist;
 - kaaluge keskkonnategevuse tulemuslikkuse arendamise valdkondadena näiteks tooraine, säästvate tootmisviiside (lõpptoote või -teenuse korral, kui asjakohane), taastuvatest energiaallikatest pärineva energia ja ohtlike kemikaalide kasutamist ning energiasäästlikkust, saasteheidet ja jäätmete uuesti ringlusse võetavust;
- kui te ei ole kindel keskkonnahoidlike toodete või teenuste tegelikus olemasolus,

hinnas või kvaliteedis, nõudke keskkonnahoidlikke variante.

- Määrake valiku kriteeriumid riigihangete direktiivides toodud põhjaliku kriteeriumide loendi põhjal. Hankelepingu tehnilise pädevuse tõestamiseks võib otstarbekuse korral määrata keskkonnakriteeriumid. Öelge võimalikele tarnijatele, teenuseosutajatele ja ehitusettevõtjatele, et nad võivad kasutada keskkonnanäitajate ja deklaratsoone tõestamiseks, et nad vastavad kriteeriumidele (4. peatükk).
- Määrake kindlaks hankelepingu sõlmimise kriteeriumid. Kui valite majanduslikult soodsaima pakkumise, määrake asjakohased keskkonnakriteeriumid, mis võimaldaksid keskkonnahoidlike pakkumisi omavahel võrrelda (juhul kui tehniline kirjeldus määratleb hankelepingu keskkonnahoidlikuna), või valige välja mingi keskkonnanäitaja (juhul kui tehniline kirjeldus määratleb hankelepingu neutraalsena) ja andke sellele teatud kaal. Võtke arvesse olulusringi maksumust (5. peatükk)!
- Kasutage hankelepingu täitmise tingimusi, selleks et vajadusel lisada hankelepingule täiendavaid keskkonnatingimusi. Võimaluse korral nõudke keskkonnahoidlike transpordiviise (6. peatükk).
- Jälgige alati, et kõik, mida te nõuate võimalikelt pakkujatelt ja nende pakkumistelt, oleks seotud hankelepingu esemega.

Sissejuhatus

Mis seos on riigihankel keskkonnaga?

Euroopas on ametiasutused olulised tarbijad, kes kulutavad enam kui 16% ELi sisemajanduse koguproduktist (mis moodustab poole Saksamaa sisemajanduse koguproduktist). Kui ametiasutused tarbivad suures mahus tooteid ja teenuseid, mis arvestavad ka keskkonnaga, annavad nad olulise panuse säästvasse arengusse. Keskkonnahoidlik riigihange hõlmab selliseid valdkondi nagu energiasäästlike arvutite ja hoonete ostmise, keskkonnahoidlikult majandatud metsast pärit puidust valmistatud kontoriinventar, taaskasutatud paber, elektriautod, keskkonnahoidlik ühistransport, mahepõllumajanduslik toit sööklates, taastuvatest energiaallikatest pärinev elekter, viimaste keskkonnalahendustega kooskõlas olevad õhukonditsioneerimissüsteemid.

Keskkonnakriteeriume arvestav ostmine tähendab ka eeskujuks olemist ja turu mõjutamist. Keskkonnahoidlikku riigihanget edendades saavad ametivõimud ergutada tööstust keskkonnahoidlike tehnoloogiate arendama. Mõnede toodete, ehitustööde ja teenuseliikide juures võib mõju olla eriti märgatav, kuna riigiasutused mõjutavad suurt osa turust (arvutid, energiatõhusad ehitised, ühistransport jne).

Lõpetuseks, kui arvestada hankelepingu eseme olelusringi maksumust, võimaldab keskkonnahoidlik riigihange säästa raha ja kaitsta samal ajal keskkonda. Targalt ostes hoiate kokku materjale ja energiat, vähendate jäätmeteket ja saasteheidet ning julgustate säästvaid käitumismalle.

© Imagopix/istock

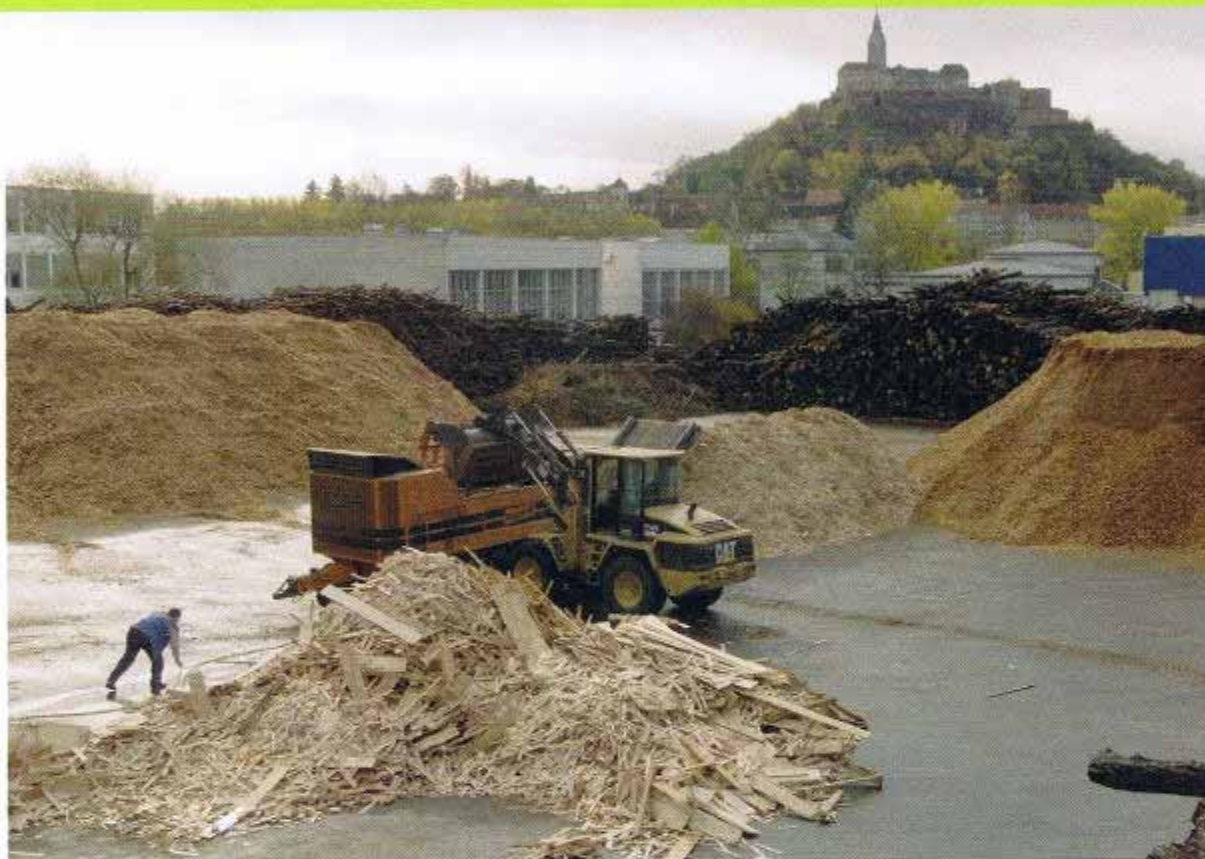
© Imagopix/istock

Võimalikud keskkonnatulud

Euroopa Komisjon on kaasrahanud uurimisprojekti nimetusega RELIEF⁽¹⁾, et teaduslikult hinnata võimalikke keskkonnatuluseid, kui ELis rakendatakse laialdaselt keskkonnahoidlikku riigihanget. Resolutsioonis on öeldud järgmist.

- Kui kõik ametiasutused ELis nõuaksid keskkonnahoidlikku elektrienergiat, hoiaks see ära 60 miljoni tonni CO₂ teket, mis moodustab 18% ELi kasvuhoonegaaside Kyoto protokolliga kohasest vähendamiskohustusest. Pääaeu sama palju saaks säästa, kui ametiasutused otsustaksid kõrge keskkonnakvaliteediga ehitiste kasuks.
- Kui kõik ametivõimud terves ELis nõuaksid energiasäästlikumaid arvuteid ning see tooks kaasa kogu turu liikumise selles suunas, hoiaks selle tulemusena ära 830 000 tonni CO₂ teket.
- Kui kõik Euroopa ametiasutused otsustaksid säästlike tualettide ja kraanide kasuks oma hoonetes, vähendaks see vee tarbimist 200 miljoni tonni võrra (mis on 0,6% ELi kodumajapidamiste kogutarbimisest).

⁽¹⁾ Seda projekti on rahastatud TTA 5. raamprogrammi allprojekti „Tuleviku linn ja kultuuripärandi“ kaudu. Selle projekti raames on avaldatud juhendmaterjal kohalike omavalitsuste abistamiseks oma astuotsuste keskkonnahoidlikuks muutmisel. Lisateave RELIEFi projekti kohta: <http://www.iclei.org/europe/ecoprocura/info/politics.htm>.

paapawidowet.com

Keskonnahoidlik ostmine. Keskonnahoidlike riigihangete käsiraamat

Käsiraamat on mõeldud abiks ametiasutustele keskkonnahoidliku ostupoliitika edukaks käivitamiseks. See selgitab Euroopa Ühenduse õigusaktidega antud võimaluste elluviimist ning heidab pilgu lihtsatele ja mõjusatele lahendustele, mida saab riigihankemenetluses kasutada. Praktilistel kaalutlustel järgib käsiraamat hankemenetluse loogikat ja ülesehitust. Käsiraamatus on ka hulgaliselt praktilisi näiteid ELi ametiasutuste keskkonnakriteeriume arvestavate ostude kohta. (1)

Käsiraamat on koostatud peamiselt ametiasutuste tarbeks, ent loodame, et see innustab ka eraettevõtteid ning aitab tarnijatel, teenuseosutajatel

ja ehitusettevõtjatel – eriti väiksematel ettevõtetel – kehtestatud keskkonnahoidlikku riigihanget käsitlevaid nõudeid mõista ning neist kinni pidada.

Käsiraamat on kättesaadav Euroopa Komisjoni keskkonnahoidlike riigihangete veebilehel, kus leidub täiendavat praktilist teavet, kasulikke linke ja kontaktteavet ostjatele, kes soovivad muuta oma hankeid keskkonnahoidlikumaks (<http://europa.eu.int/comm/environment/gpp/>).

(1) **Tähelepanu!** Kõigi käsiraamatus sisalduvat teavet on hoolikalt kontrollitud, ei võta Euroopa Komisjon endale vastutust seoses käsiraamatus ja selles viidatud veebilehesel esitatud enjuhtumitega.

Poliitiline ja õiguslik kontekst

Paljude aastate kestel ei arvestanud ametiasutused kuigi palju toodete, teenuste ega ehitustööde keskkonnaväär-tusega.

Ülemaailmne majanduslik ja poliitiline taustsüsteem on muutunud, käbele on tulnud säästva arengu mõiste (areng, mis vastab tänapäeva vajadustele, kahjustamata tulevaste põlvkondade võimalust rahuldada nende vajadusi) ja vajadus võtta arvesse keskkonnamõju lisaks majanduslikele ja sotsiaalsetele ka teistes poliitika-valdkondades.

Alates ELi asutamislepingu täiendamisest 1997. aastal on säästvat arengut peetud ELi üheks peamiseks eesmärgiks. 2000. aastal Lissabonis nimetasid ELi juhid oma eesmärgina ELi muutmist 2010. aastaks „kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmiste põhinevaks majandusruumiks maailmas, mis oleks võimeline säästvaks majanduskasvuks rohkemate ja paremate töökohtadega ning suurema sotsiaalse ühtekuuluvusega“. Lissaboni strateegiat toetas ELi kolmas, ka keskkonda käsitlev samm, sellele järgnes ELi säästva arengu strateegia vastuvõtmine Göteborgi Euroopa Ülemkogul 2001. aastal.⁽¹⁾ Nimetatud strateegia tähistas pöördepunkti. Strateegia eesmärk oli edendada majanduskasvu ja sotsiaalset ühtekuuluvust, pöörates samal ajal piisavalt tähelepanu keskkonnakaitsele. See tähendab, et keskkonnamõju tuleb kaaluda nende majandusliku ja sotsiaalse mõju seisukohalt nii, et majanduse, keskkonna ja tööhõive tarbeks saaks välja töötada nii palju kui võimalik lahendusi, millest „võidavad kõik“. 2002. aastal võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastu 6. keskkonnamõju tegevusprogrammi⁽²⁾, sätestades ELi keskkonnamõju järgnevat aastakümneks ning määrates kindlaks neli esmast valdkonda, kus tuleks kiiresti tegutseda: kliimamuutused, loodus ja liigirikkus, ressurside majandamine ning keskkond ja tervis.

ELi säästva arengu strateegia ja 6. keskkonnamõju tegevusprogrammi elluviimine laienenud ELis esitab eriti suuri ülesandeid.

Rahvusvahelisel tasandil on EL mänginud juhtivat rolli tähtsate rahvusvaheliste keskkonnamõju kokkulepete ja konventsioonide nõuete täitmise arendamisel ja edendamisel. Näiteks Kyoto kliimamuutuste protokollit ratifitseerimisega 2002. aastal võttis EL kohustuse vähendada kasvuhoonegaaside teket 8% võrra aastatel 2008–2012 (võrreldes 1990. aasta tasemega).

Säästva arengu saavutamine kõikidel valitsustasanditel ei ole võimalik, kui keskkonnamõju ei loimita muudesse poliitikaalvaldkondadesse keskkonnamõju õige elluviimise kaudu, suurendades turupõhiste vahendite kasutamist, ning üldsuse teavitamise kaudu, soodustades asjaomaseid muudatusi käitumises.⁽³⁾ Maailmatasandil mainitakse keskkonnamõju riigihanget eraldi Johannesburgis 2002. aasta septembris peetud säästva arengu ülemaailmse tippkohtumise rakenduskavas, mis julgustab „asjaomaseid ametivõime kõikidel tasandil arvestama otsuste tegemisel säästva arengu kaalutlust“ ning „edendada riigihankepoliitikat, mis soodustaks keskkonnamõju toodete ja teenuste arengut ja levikut“.⁽⁴⁾

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) liikmesriigid leppisid nõukogu soovitusel kokku, et tuleb „parandada riigihanke keskkonnamõju tulemuslikkust“. (5)

(1) KOM(2001) 264 lõplik.

(2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. juuli 2002 otsus nr 1600/2002/EÜ, millega võetakse vastu kuues keskkonnamõju tegevusprogramm (EÜ L 242, 10.09.2002).

(3) Tuleb märkida, et nimetatud juhend piirdub säästva arengu keskkonnamõju aspektiga. Mis puutub säästva arengu ühiskondlikku aspekti, viidatakse Euroopa Komisjoni 15. oktoobri 2001 teatisele riigihanke sotsiaalsete kaalutluste arvesse võtmise võimaluste kohta, ning uutele riigihangete direktiividele, mis sellistele võimalustele sõnaselgelt viitavad.

(4) Lisateave: http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIloc.htm.

(5) Vt 23. jaanuar 2002 – C(2002)3 – <http://www.oecd.org/>.

Euroopa Komisjon sätestas oma 4. juuli 2001 **tõlgendus-teatises** ⁽¹⁾ võimalused, mida ühenduse seadusandlus pakub keskkonnakaalutluste loimimiseks riigihankemenetlustesse. Euroopa Kohus on nimetatud võimalusi hiljem selgitanud. ⁽²⁾

31. märtsil 2004 vastu võetud **riigihangete direktiivid** ⁽³⁾ konsolideerivad ja täiendavad õiguslikku konteksti. Direktiivide põhjendustes ja sätetes on eraldi märgitud keskkonnakaalutluste kohaldamise võimalused tehniliste kirjelduste, hankelepingu sõlmimise kriteeriumide ja hankelepingu täitmise tingimuste määramise puhul.

Kuigi direktiive kohaldatakse vaid riigihankelepingute suhtes, mille eeldatav väärtus ületab teatud piirmäära (nagu direktiivides märgitud), on Euroopa Kohus sätestanud, et ELi asutamislepingu võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse printsiipe, aga ka kaupade vaba liikumise, asutamisevabaduse ja teenuste osutamise vabaduse printsiipe rakendatakse ka lepingute puhul, mis jäävad alla nimetatud piirmäära.

⁽¹⁾ Euroopa Komisjoni 4. juuli 2001 tõlgendusteatis Euroopa Ühenduse riigihankele rakendatavate õigusaktide ning keskkonnakaalutluste riigihankes arvesse võtmise võimaluste kohta, KOM(2002) 274 lõplik.

⁽²⁾ Euroopa Kohtu 17. septembri 2002 otsus kohtuasjas C-513/99 ja 4. detsembri 2003 otsus kohtuasjas C-448/01.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004 direktiiv 2004/18/EÜ ehitustööde riigihankelepingute, asjade riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise korra kooskõlastamise kohta (edaspidi „direktiiv 2004/18/EÜ“), ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004 direktiiv 2004/17/EÜ, millega kooskõlastatakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate osijate hankemenetlused (edaspidi „direktiiv 2004/17/EÜ“).

© J. K. K. K.

1. peatükk

Keskonnakriteeriume arvestavad ostustrateegiad

Põhimõtteliselt peaks kõikidel ametiasutustel olema üsna lihtne vastu võtta poliitiline otsus, et ostmisel võetakse arvesse keskkonnakriteeriume. Tõepoolest, ametiasutusi tuleks selleks julgustada, kuna sellest ei tulene kasu ainult keskkonnale, vaid ka ostjale, tõstes tema ühiskondlikku mainet. Tegelikuses ei nõua keskkonnahoidlik ostupoliitika ostjalt üldjuhul mingisuguseid struktuurimuutusi.

Ent poliitika ellurakendamine nõuab esmalt mõningat strateegilist planeerimist: hangetega tegelevate ametnike asjakohase väljaõppe korraldamist, juurdepääsu tagamist keskkonnateabele ning keskkonnahoidlikustamiseks sobivaima hanke valimise prioriteetide määramist. Kui see tehtud, võib ostja minna edasi nõuetele vastava keskkonnahoidliku riigihanke korraldamise juurde (2. peatükk).

1.1. Väljaõppevajaduste hindamine ja juurdepääsu tagamine keskkonnateabele

Hangetega tegelevatele isikutele tuleb anda õigus-, finants- ja keskkonnavalitsuse teadmisi, mida läheb vaja, et otsustada, mil määral ja millised keskkonnategurid tuleks hankemenetlusse sisse tuua, kas need tegurid on seatud õigele tasemele, et saada

© European Union

kulutustele vastavat suurimat tulu, ning kas need sobivad ostja keskkonnaprioriteetidega.

Keskonnapraktika juhised Barcelonas

Barcelona linnavalitsus on koostanud oma 12 000 töötajale hea keskkonnatava juhised, mis hõlmavad teavet keskkonnakriteeriume arvestava ostmise kohta ja muid keskkonnaküsimusi. (1)

(1) Lisateave: http://www.bcn.es/agenda21/A21_text/guies/GreenOfficeGuide.pdf.

Tähtis on teavitada keskkonnahoidlikust ostupoliitikast mitmesuguseid huvirühmi, kaasa arvatud praegused ja tulevased tarnijad, teenuseosutajad ja ehitusettevõtjad, et nad saaksid uusi nõudeid arvesse võtta.

Koostöö ostjate vahel on teine võimalus parandada keskkonnateadmisi ja juurdepääsu oskusteabele ning teavitada nimetatud poliitikast ülejäänud maailma.

Keskonnakriteeriume arvestava ostmise juhised Vorarlbergis

Austria Vorarlbergi liidumaa koosneb 96 väikesest omavalitsusüksusest, mis paiknevad hajali hõredal asustus-alal. Enamikul omavalitsusüksustest ei ole täiskohaga hankemenetluse läbiviijaid, rääkimata keskkonnaspetsialistidest. Keskkonnakriteeriume arvestava ostmise õnnestumiseks antud keskkonnas läks vaja koostööd ja hankemenetluse läbiviijate vabastamist tingimuste seadmise tehnilisest tööst nii palju kui võimalik. Et seda teha, koostas Vorarlberg keskkonnakriteeriume arvestavate hangete juhised ehitustööde ning kontoritoodete ja -materjalide ostmiseks. Need on nüüd kättesaadavad ka Internetis. (2)

(2) Lisateave: <http://www.vorarlberg.at>.

1.2. Riigihanke keskkonnanäitajaks muutmise üldprioriteetide määramine

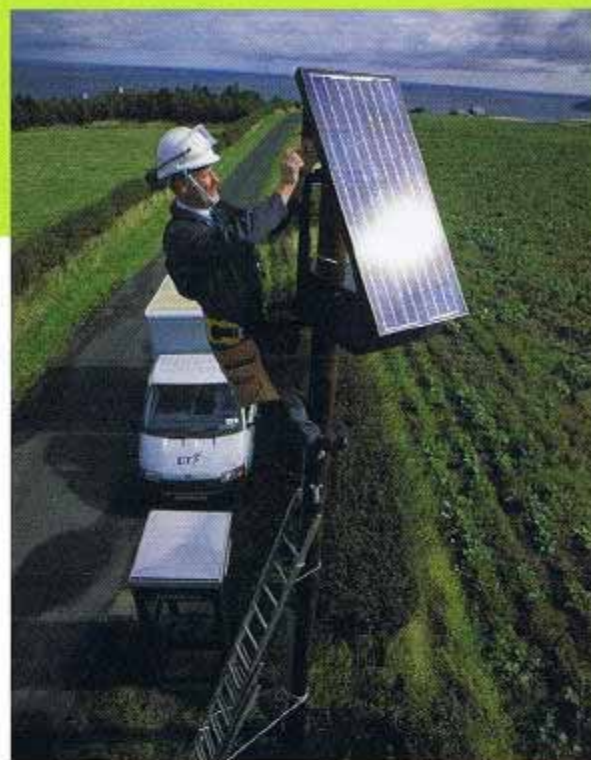
- Kasutage järkjärgulist lähenemist. Alustage väikesest toote- ja teenusevalikust, mille keskkonnamõju on selge või mille keskkonnanäitajad alternatiivid on hõlpsasti kättesaadavad ega ole muudest toodetest ja teenustest kallimad (nt taaskasutatud paber, energiasäästlik kontoriinventar). Teise võimalusena alustage sellest, et hankelepingu tingimustel ei oleks negatiivset mõju keskkonnale (nt taaskasutatud komponentide kasutamine ei oleks välistatud).

Järkjärguline lähenemine Dunkerque'is ja Lille'is

Dunkerque'i linn Prantsusmaal otsustas 1999. aastal rakendada keskkonnanäitajaks riigihanget järk-järgult. Alustades ühest tootest, loodi katsetamise ja tiheda koostöö kaudu teiste kasutajatega usaldus ning sobiv õhkkond liikumiseks süsteemsema keskkonnanäitajaks ostmise ja muude toodete keskkonnanäitajate alternatiivide kaalumise poole.

Lille'i linn on keskkonnamõju piiramiseks asendustooteid otsivate hankemenetluse läbiviijate väljaõpetamiseks asutanud koolitusasutuse. Nad alustasid kuue tootega: paber, värv, trükkvärv, puhastustooted, tänavavalgustus ja puit. Seejärel püüavad nad luua menetluse muude toodete tutvustamiseks.

- Võtke arvesse keskkonnamõju. Valige sellised tooted (nt autopark) või teenused (nt puhastusteenused), mis mõjutavad oluliselt keskkonda.
- Keskenduge ühele või mitmele keskkonnaprobleemile, näiteks kliimamuutus

või jäätmed. Seadke sisse üldnõuded energiaefektiivsuse või jäätmete uuesti ringlusse võtmise kohta.

- Kaaluge keskkonnanäitajate alternatiivide kättesaadavust ja maksumust. Kas turul on keskkonnanäitajate (keskkonnanäitajate) tooteid, kas need vastavad teie nõudmistele ning kas te saate neid endale lubada?
- Arvestage andmete kättesaadavust. Kas võite leida teaduslikke ja keskkonnanäitajate, mida selle toote kriteeriumide määramiseks on tarvis? Kui keeruline on otsustada, mida tehniliselt tahate, ning väljendada seda hankedokumentides?

Euroopa Komisjoni toodete ja teenuste andmebaas

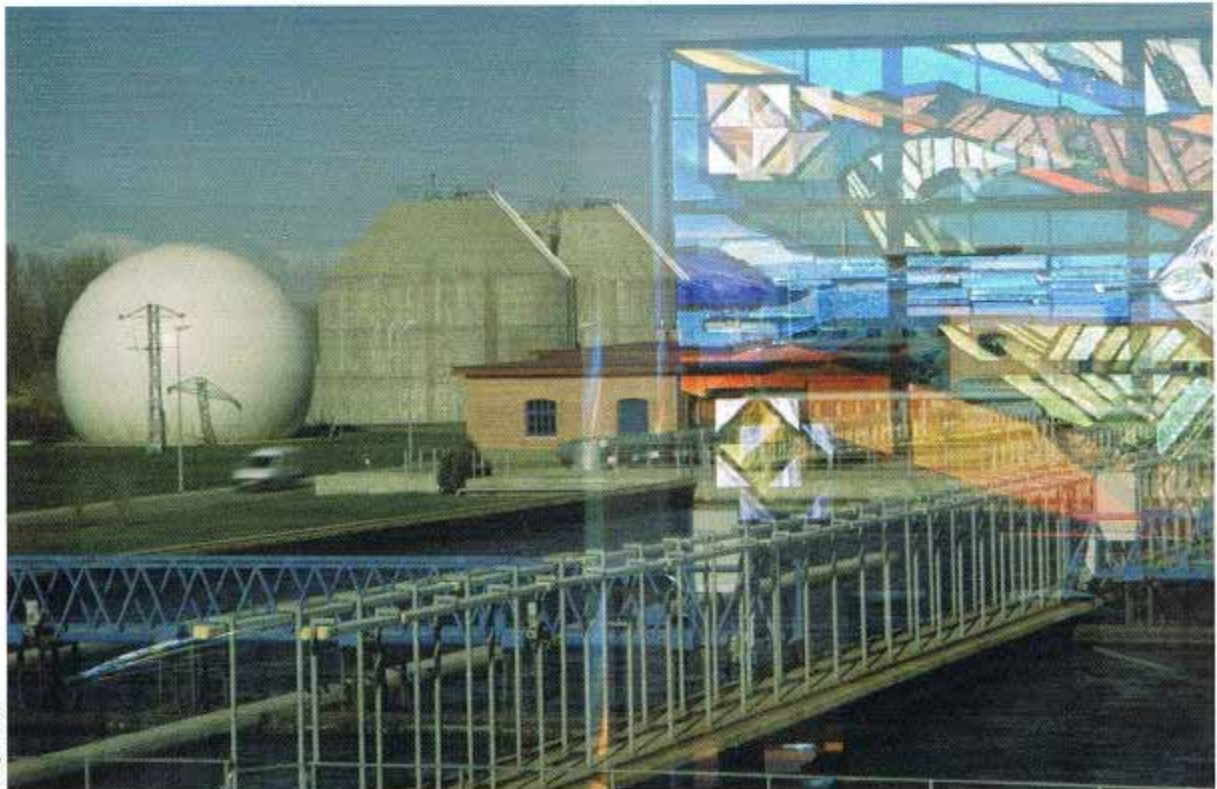
Komisjon on koostanud andmebaasi, mis sisaldab lihtsat keskkonnanäitajate ligikaudu saja toote- ja teenuserühma kohta. Sellest andmebaasist saavad eraettevõtted ja ametiasutused põhiteavet, nagu toodete ökomärgised või andmed toote olulise keskkonnamõju kohta. Andmebaasiga saab tutvuda: http://europa.eu.int/comm/environment/green_purchasing.

- **Olge nähtav.** Kui nähtav on keskkonnahoidlik poliitika üldsusele ja töötajatele? Kas nad saavad aru, et me teeme jõupingutusi oma keskkonnategevuse tulemuslikkuse parandamiseks? Muutused kõrgemal tasandil, nagu ametiasutuses kasutatava auto mark või mahepõllumajandusest pärit toit koolisööklas, suurendavad teadlikkust selle poliitika suhtes, seostades seda muude keskkonnaprojektidega.
- **Kaaluge tehnoloogilise arengu potentsiaali.** Kui toodete ja teenuste keskkonnakriteeriume arvestavat ostmist saab eesmärgiks seada varasel arendamis- ja turundusetapil, võib see kujuneda märksa edukamaks kui katsed muuta väljakujunenud sektorite keskkonnanäitajaid.

Saksa mudelprojekt ujulate päikeseenergiaga soojendamiseks

1983. aastal algatasid Euroopa Komisjon ning Saksamaa Teadus- ja Tehnoloogiaministeerium mudelprojekti, et asendada ujula tavaline veesoojendussüsteem päikeseenergial põhinevaga. Rahaline toetus, mille riigihange on nimetatud uuenduslikule projektile andnud, on aidanud hinna alla viia ning muutnud toote eraostjalle kättesaadavaks.

- **Omandage teaduslikult põhjendatud, olemusringil põhinev lähenemine.** Vältige keskkonnamõju nihutamist toote kasutustsükli ühest järgust teise. Otsige asjakohast teavet ökomärgiste andmise kriteeriumidest või veebilehtedelt ja tarbijate teavitamiseks mõeldud andmebaasidest.

© Envigo / Shutterstock

2. peatükk

Riigihanke korraldamine

Kokkuvõte

- Riigisektoril on võrreldes erasektoriga otsesem kohustus saavutada parim hinna ja kvaliteedi suhe ning olla hankemenetluses õiglane. Parim hinna ja kvaliteedi suhe võib hõlmata ka keskkonkaalutlusi. Olla õiglane tähendab pakkuda võrdseid võimalusi ja tagada menetluse läbipaistvus.
- Ettevalmistusjärg on äärmiselt oluline. Hankemenetluse algatamise eel on vaja põhjalikult analüüsida, kas keskkonnakaitse alased eesmärgid on saavutatavad, ning kavandada nende saavutamine.
- Eriti oluline on enne otsuse langetamist täpselt analüüsida, mida vajatakse.

2.1. Sissejuhatus

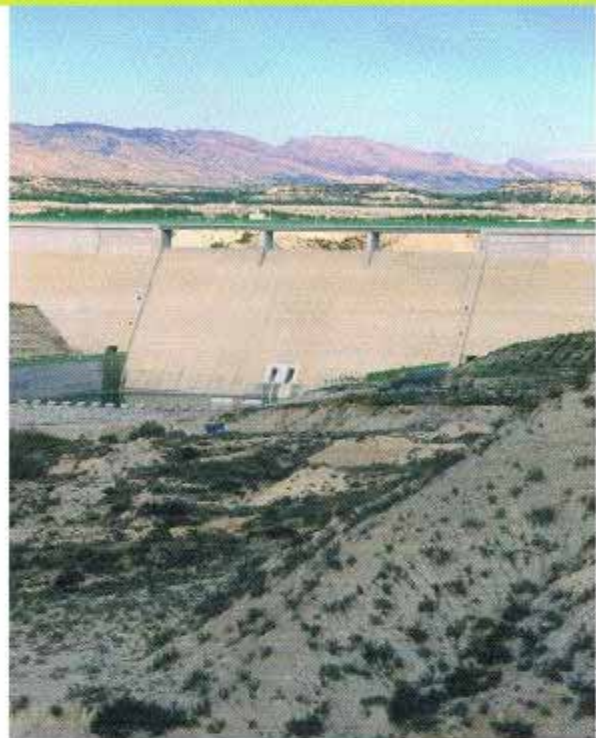
Keskkonnapoliitika toimimise huvides tuleb esmalt uurida hankemenetlust. Keskkonnahoidlike hangete poliitika võib juhul, kui seda hoolikalt ei juurutata, jalgu jääda praktilistele küsimustele, nagu millal nõuda, kes nõuab ning milliseid kriteeriume kasutada.

2.2. Hankemenetluse sisu

Riigihange on olemuslikult pakkumise ja nõudluse ühitamise küsimus nagu igasugune erahankemenetluski, selle erinevusega, et ostvad ametiasutused peavad hankelepingute sõlmimisel olema eriti ettevaatlikud, kuna tegu on maksumaksja rahaga rahastatavate avalik-õiguslike üksustega.

Erline ettevaatlikkus hõlmab antud juhul kahte põhimõtet:

- parim hinna ja kvaliteedi suhe;
- õiglase tegutsemise tagamine.

Parim hinna ja kvaliteedi suhe

Ostva ametiasutuse kohustus on saada kõike, mida hangitakse maksumaksja raha eest, parima hinna ja kvaliteedi suhtega. Parim hinna ja kvaliteedi suhe ei tähenda alati odavaima pakkumise valimist. See tähendab, et ostja peab enda seatud näitajate põhjal välja selgitama parima tehingu. Keskkonnakaitse võib olla üks nimetatud näitajaist ning toimida seetõttu ühe ja teistega võrdväärse hankelepingu sõlmimise kriteeriumina. Järelikult ei välista kulutustele vastav tulu keskkonkaalutluste arvessevõtmist.

Õiglase tegutsemise tagamine

Tegutseda õiglaselt tähendab järgida siseturu printsiipe, mis on riigihangete direktiivide ja nendel põhinevate siseriiklike õigusaktide aluseks. Kõige olulisem nimetatud printsiipidest on võrdne kohtlemine, mis tähendab kõikide pakkujate võrdsust hankelepingu saamiseks konkureerimisel. Tagamaks ühesuguseid mängureegleid tuleb rakendada ka menetluse läbipaistvuse printsiipi.

Riigihangete direktiivides on võrdse kohtlemise printsiibi näideteks pakkumiste ja osalemistaotluste esitamiste tähtsajad ning tehnilistele kirjeldustele esitatavad üldnõuded.

Menetluse läbipaistvuse rakendamise näiteks on hanke avalik väljakuulutamise ja kohustus teavitada pakkujaid põhjustest, miks nende pakkumine on tagasi lükatud.

2.3. Hankemenetluse eri järgud

Kõige olulisem on iga hankemenetluse ettevalmistusjärg. Kõik selles järgus tehtud vead mõjuvad ebasoodsalt igale järgnevale järgule ning lõpptulemusele, kuna kõik järgud sõltuvad üksteisest. Seetõttu tuleb enne pakkumismenetluse alustamist hoolikalt läbi mõelda hankelepingu ees ja kindlaks määrata lõpptulemuse saavutamiseks kasutatavad vahendid.

Teine ettevalmistusjärgu tähtsust rõhutav tegur on see, et hankemenetluse varajased järgud pakuvad paremaid võimalusi keskkonnakaalutluste arvessevõtmiseks.

Riigihankemenetluse üldine ülesehitus ei erine sisuliselt erahankest. Üldjoontes koosnevad mõlemad samadest järkudest: hankelepingu eseme määramine, toote/ehitustöö/teenuse tehnilise kirjelduse ja hankelepingu tingimuste koostamine, nõuetekohaste kandidaatide kindlaksmääramine ning parima pakkumise valimine.

Käsiraamat pühendab hankemenetluse igale järgule ühe peatüki, vaadeldes lähemalt igas järgus keskkonnakaalutluste arvessevõtmise võimalusi ning jagades praktilisi näiteid ja soovitusi.

2.4. Tegelike vajaduste hindamise tähtsus

Tegelike vajaduste hindamine on äärmiselt oluline samm, mis tuleb astuda ettevalmistusjärgus, isegi enne hankelepingu eseme määramist.

Näiteks seatakse eesmärgiks anda teavet üldsusele. Selleks võib osta reklaamtrükiseid, plakateid, brošüüre ja ajalehereklaame. Võrreldes võimalikke lahendusi tegelike vajadustega võib otsustada keskkonnahoidlikumate lahenduste kasuks, nagu teabelevi elektrooniliste vahendite kaudu, hõlmates veebilehti ja e-kirju.

Tulemuslikkuse huvides tuleb funktsionaalselt hinnata oma vajadusi, et mitte välistada ühtegi võimalust. Vajaduste põhjalik analüüs võib tuua ka järelduse, et vajadus hanget korraldada puudub.

Ostmise vähendamine Poris

Keskkonnakriteeriume arvestav ostmine ei tähenda alati keskkonnahoidlike toodete ostmist. See võib tähendada ka lihtsalt ostmise vähendamist. Läänemere-äärses Soome linnas Poris seati taaskasutusteenus sisse veebipõhise teadetatavli abil. Töötaja, kes mõnda osa kontoriinventarist enam ei vajanud, pakkus seda teistele osakondadele või töötajatele. (!)

(!) Lisateave: <http://www3.iclel.org/egpc-061.html>.

3. peatükk

Hankelepingu nõuete määramine

Kokkuvõte

- Hankelepingu eseme määramisel on ostjal vabadus valida, mida ta soovib hankida. See võimaldab arvesse võtta keskkonnakaalutlusi, tingimusi et vaba konkurentsi tingimusi ei rikuta, st piiramata või raskendamata turule ligipääsu.
- Turuanalüüs võib anda olulist teavet olemasolevate keskkonnahoidlike võimaluste ning üldise hinnataseme ja -tingimuste kohta.
- Ökomärgiste taotlemiseks kehtestatud nõuded võivad osutuda väga kasulikeks tehnilise kirjelduse koostamisel. Pakkujail ei tohi siiski nõuda, et ta oleks registreeritud ükskõik millisesse ökomärgise süsteemi.
- Vajaduse korral võib täpsustada kasutatavaid materjale ja keskkonnahoidlikke tootmisviise.

© Istockphoto.com

õigusaktid ei käsitle niivõrd seda, mida ostetakse, vaid seda, kuidas ostetakse. Sel põhjusel ei piira ükski riigihangete direktiiv hankelepingu eset kui sellist.

Siiski ei ole vabadus hankelepingu eseme määramise osas piiramatult. Mõnel juhul võib teatud toote, teenuse või ehitustöö valimine rikkuda kõigi ELi ettevõtete jaoks ühesuguseid eeskirju. Teatud tagatised peavad siiski olema.

Mainitud tagatised tähendavad esmalt seda, et ELi asutamislepingu mittediskrimineerimise, teenuste osutamise vabaduse ja kaupade vaba liikumise sätted kehtivad kõikidel juhtudel ning seetõttu ka hankelepingutele, mis sõlmitakse direktiivide nõuete kohaselt, või hankelepingute teatud aspektidele, mida direktiivid sõnaselgelt ei käsitle. Tegelikult tähendab see, et tuleb tagada, et hankeleping ei mõjutaks teiste ELi ettevõtjate juurdepääsu siseriiklikule turule. Teine tagatis seisneb selles, et riigihanke-eeskirjade kohaselt ei tohi hankelepingu eseme määramiseks kasutatav tehniline kirjeldus olla diskrimineeriv.

3.1. Hankelepingu eseme määramine

Hankelepingu esemeks on toode, teenus või ehitustöö, mida tahetakse hankida. Määramise tulemuseks on üldjuhul toote, teenuse või ehitustöö põhikirjeldus, kuid see võib saada ka tulemuslikkuse põhineva määratluse kuju.

Keskkonnakaalutluste puhul tuleks eelistada tulemuslikkuse näitajat, kuna sel juhul ei pea piinliku täpsusega sätestama toote/teenuse/ehitustöö kõiki näitajaid, vaid ainult soovitud mõju.

3.1.1. Valikuvabadus

Põhimõtteliselt võib hankelepingu eseme määrata ostja vajadustest lähtudes. Riigihanget puudutavad

3.1.2. Keskkonnakriteeriume mainiv hankemääratlus

See võimaldab pakkujail kiirelt tuvastada, mida osta soovitakse, edastades ühtlasi, et toote või teenuse keskkonnaaspekt on hankepingu oluline osa.

Keskkonnakriteeriume arvestav määratlus Brüsseli Keskkonnajuhtimise Instituudilt

Brüsseli Keskkonnajuhtimise Instituut ⁽¹⁾ määratles puhastusteenuste hanke järgnevalt: "Keskkonnahoidlik puhastusleping". Veel sobilikke pealkirju: „Mahetoitlustusleping“, „Energiasäästliku hoone ehitusleping“.

⁽¹⁾ <http://www.ibgebim.be>.

Antud tähistus ütleb midagi mitte ainult võimalikele pakkujaile, vaid ka kohalikule omavalitsusele ja teistele ostjatele.

3.1.3. Turuanalüüs

Hankepingu eseme kindlaksmääramisel tuleb tunda ka turgu. Pakutavast ülevaadet omamata on väga raske arendada toote, teenuse või ehitustöö kontseptsiooni. Keskkonnahoidlikud alternatiivid pole alati ilmselged ega hästi reklaamitud.

Seetõttu tuleb teha eeltööd, näiteks turuanalüüsi. Turuanalüüs on turupotentsiaali ülduuring; kas turg on suuteline rahuldama ostja soove. Et olla edukas, tuleb selline analüüs teha avalikult ja objektiivselt, keskendudes turul saadaolevatele üldlahendustele, mitte eelistatud või soositud töövõtjale. Analüüs aitab leida keskkonnahoidlikke alternatiive – kui selliseid on – ning näitab olemasolevate võimaluste üldist hinnataset.

Õige toote otsimine

Tarasid ja tänavamööblit osta plaaniv kohalik omavalitsus võiks uurida turul leiduvaid materjale, nagu keskkonnahoidlikult majandatud metsadest pärinev puit või taaskasutuskõlblikust toormest valmistatud sünteetiline materjal.

3.1.4. Soovitused ehitustööde hankepingutele

Suurt tähelepanu tuleb pöörata keskkonnahoidlikule ehitamisele. Valitsusasutused teevad tihti koostööd ehitustevõtete ja arhitektidega, et välja töötada keskkonnahoidlikke ehitusviise.

Keskkonnahoidlikuma elamuehituse katse Prantsusmaal

Prantsusmaa valitsus on käivitanud plaani HQE (*Haute Qualité Environnementale*) kvaliteetse keskkonna saavutamise meetodi rakendamiseks ehitussektoris sotsiaalkorterite ja linnaplaneerimise puhul. Nimetatud meetod keskendub vähem vett ja energiat kasutavate ning vähem hooldust nõudvate ehitiste projekteerimisele. ⁽²⁾

⁽²⁾ Lisateave: http://www.logement.equipement.gouv.fr/alaune/dossiers/presse_030102.pdf.

Teatavate riigi- ja eraprojektide korral on keskkonnamõju hindamine (EIA – *Environmental Impact Assessment*) kohustuslik. Nimetatud kohustus ei tulene riigihangete direktiividest, ent võib mõjutada hankepingu eseme või hankepingu täitmise tingimuste määramist. ⁽³⁾ Keskkonnamõju hindamine annab riigiasutustele teavet, mis võimaldab neil teha

⁽³⁾ Keskkonnamõju hindamine kehtestati 1985. aastal direktiiviga 85/337/EMÜ (EÜT L 175, 05.07.1985, lk 40) ja seda on muudetud direktiiviga 97/11/EÜ (EÜT L 73, 14.03.1997, lk 5).

keskkonnamõju arvestavaid otsuseid. Hankelepingu eseme määramisel võib keskkonnamõju hindamine viia tasakaalustatuma otsuseni.

Sarnaselt mõjutab ehitiste ehitus- või renoveerimistöode hankelepingute eseme ja tehnilise kirjelduse määramist direktiiv 2002/91/EÜ ehitiste energiatõhususe kohta, (1) mis kohustab liikmesriike kindlaks määrama uusehitiste ja renoveeritavate suurehitiste energiatõhususe miinimumnõudeid.

(1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2002. aasta direktiiv 2002/91/EÜ (EÜT L 1, 04.01.2003; lk 65–71), mis tuleb üle võtta hiljemalt 4. jaanuariks 2006.

3.1.5. Soovitused tarne ja teeninduse hankelepingutele

Keskkonnamõju avaldub keskkonnakriteeriume arvestavate tarne ja teeninduse hankelepingute lõpptootes või -teenuses.

Üldise energiakasutuse parandamisel on oluline näiteks suurem energiatõhusus. See säästab keskkonda ning ühtlasi ka raha.

Teiseks on oluline keskkonnahoidliku toote või teenuse keskkonnamõju jäätmete kõrvaldamise järgus. Turuanalüüs võib näidata suuri erinevusi järgmistes tingimustes:

- kasutuselt kõrvaldamise maht;
- materjalide kahjulik mõju;
- materjalide hulk, mida saab uuesti ringlusesse võtta.

© Tamara Heesand

Veel üks oluline tegur on kasutusaeg: kas toode on vastupidav. Mõnel juhul tundub loomulik otsustada odavaima toote kasuks, ent pikas perspektiivis võib see osutuda kallimaks ning ka keskkonnanahjulikumaks. Madala kvaliteediga tooteil (vaatamata nende keskkonnanäitajatele) kipub olema lühem eluiga. Kui odavamat toodet tuleb välja vahetada sagedamini kui kallimat, põhjustab see suuremaid kulutusi, täiendavat energiatarbimist ning rohkem jäätmeid. Üldiselt – eriti teenuste keskkonnahoidlike hankelepingute juures – peaks põhitähelepanu pöörama toote omadustele, et kasutatavaid seadmeid ja materjale arvestades oleks võimalik valida keskkonnahoidlikum hankelepingu täitmine.

3.2. Tehnilise kirjelduse koostamine

3.2.1. Tehniline kirjeldus

Kui hankelepingu ese on kindlaks määratud, tuleb koostada eseme tehniline kirjeldus, mis põhineb mõõdetavatel näitajatel, mida saab hankemenetluses otse kasutada. See meenutab visandi muutmist pildiks. Tehnilisel kirjeldusel on kaks ülesannet.

- See kirjeldab hankelepingut turu jaoks nii, et pakkujad saaksid otsustada, kas see neid huvitab. Seega määrab tehniline kirjeldus konkurentsitaseme.
- See seab kindlad nõuded, mille abil pakkumisi hinnata, määrates kindlaks minimaalse vastavuse kriteeriumid. Kui need nõuded ei ole selged ega korrektsed, on sobimatud pakkumised mõõdapääsmatud. Pakkumised, mis ei vasta tehnilisele kirjeldusele, tuleb tagasi lükata.

3.2.2. Tulemuslikkusel põhinevad näitajad

Riigihangete direktiivid 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ võimaldavad ostjatel valida tehnilistel standarditel põhinevate näitajate ja tulemuslikkusel põhinevate nõuete vahel. (1) Tavaliselt võimaldab tulemuslikkusel põhinev lähenemine suuremat loovust turul ning innustab mõnikord juurutama uudseid tehnilisi lahendusi. Kui kasutatakse sellist lähenemist, ei ole tarvis väga täpset tehnilist kirjeldust.

(1) Vt direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 23 ning direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 34.

Määrake kindlaks lõpptulemus, mitte selle saavutamise viis

Kui ehitise ruume tahetakse hoida teatud temperatuuril, saab selle saavutada keskküttesüsteemi näitajaid kindlaks määrares. Alternatiivina võite sätestada, et ruumides peab olema 20 °C püsitemperatuur, ning jätta erinevate võimaluste esitamise pakkujate hooleks. Pakkujad võivad sel juhul otsustada fossiilkütuste põletamise asemel looduslike kütte- ja ventilatsioonisüsteemide kasuks.

Tulemuslikkusel põhineva tehnilise kirjelduse koostamisel peab siiski olema ettevaatlikum kui tavalise tehnilise kirjelduse koostamisel. Kuna turul pakutavad võimalused võivad erineda, tuleb jälgida, et näitajad oleks nõuetekohase ja seaduspärase hindamise huvides piisavalt selged.

3.2.3. Keskkonnastandardid

Keskkonnastandardid võivad olla väga erinevad: Euroopa standarditest Euroopa tehniliste kirjelduste ja rahvusvaheliste standarditeni ning siseriiklikest standarditest siseriiklike tehniliste kirjeldusteni. Standardid on kasulikud riigihanke tehnilise kirjelduse juures, sest need on selged, mittediskrimineerivad ja koostatud konsensuse alusel. Euroopa tasandil valmistavad neid ette Euroopa standardimise organisatsioonid: Euroopa Standardimiskomitee (CEN), Euroopa Elektrotehnilise Standardimise Komitee (Cenelec) ⁽¹⁾ ja Euroopa Telekommunikatsioonistandardite Instituut (ETSI) ⁽²⁾. Euroopa standardimise protsess hõlmab suure hulga huvirühmi, kaasa arvatud riigiasutused, keskkonnaorganisatsioonid, tarbijate ühendused, samuti tööstus. See tagab Euroopa standardiga määratud tehnilise lahenduse laiemat vastuvõetavust.

Mõned standardid sisaldavad tingimusi, mis hõlmavad toodete või teenuste keskkonnanäitajaid. Kui riigihankes neid näitajaid kasutatakse, peavad ettevõtted tõendama, et nad vastavad standardite nõuetele, või, kui nad ei järgi samu meetodeid, tõestama, et nad vastavad standarditega määratud tulemuslikkuse tasemele. Kui nad seda ei tõenda, tuleb nad välja jätta.

Teatud juhtudel võib määrata keskkonnakaitse kõrgema taseme kui standard ette näeb, tingimusel et see ei ole võimalike pakkujate jaoks diskrimineeriv.

Euroopa standardimise organisatsioonid soodustavad keskkonnakaalutluste arvessevõtmist. Näiteks on CENil keskkonnakonsultatsioonide veebileht, mille kaudu abistatakse ja nõustatakse tehnilisi komiteesid. ⁽³⁾

Euroopa Komisjon ise on samuti pühendunud standardite keskkonnahoidlikuks muutmisele ning vastu võtnud teatise keskkonnaaspektide integreerimisest Euroopa standardiseerimise süsteemi. ⁽⁴⁾

⁽¹⁾ Lisateave: <http://www.cenorm.be/cenorm/index.htm>.

⁽²⁾ Teatis KOM(2004) 130 lõplik, 25. veebruar 2004. Lisateave Euroopa Liidu veebilehel: http://europa.eu.int/comm/environment/standardisation/index_en.htm.

⁽¹⁾ Lisateave: <http://www.cenelec.org>.

⁽²⁾ Lisateave: <http://www.etsi.org>.

3.2.4. Eri variantide kasutamine

On võimalik, et isegi pärast turuanalüüsi ei olda kindel, kas toodetel, teenustel või ehitustöödel, mida soovitakse osta, on keskkonnahoidlikke alternatiive, või on kahtlus nende kvaliteedi või hinna osas.

Sel juhul võib nõuda võimalikelt pakkujailt keskkonnahoidlike variantide esitamist. See tähendab, et toote kohta, mida osta tahetakse, tuleb koostada minimaalne tehniline kirjeldus. See tehniline kirjeldus peaks kehtima nii neutraalse kui keskkonnahoidliku hanke korral. Viimasel juhul lisatakse keskkonnamõõde. Kui pakkumised on tehtud, võib neid kõiki (nii neutraalseid kui keskkonnahoidlikke) võrrelda samade hankelepingu sõlmimise kriteeriumide alusel. Järelikult saab keskkonna toetamiseks rakendada eri variante, võimaldades võrrelda tavalahendusi ja samadel standardsetel tehnilistel nõuetel põhinevaid keskkonnahoidlikke võimalusi. Ettevõtetal on vabadus esitada pakkumisi, mis põhinevad variandil või esialgsel hanketeatel, kui ostja ei ole määranud teisiti.

Et variandid oleksid vastuvõetavad⁽¹⁾, peab eelnevalt hankedokumentides märkima:

- et eri variantide pakkumine on lubatud;
- et keskkonnanäitajate (nt tulemuslikum keskkonnategevus) miinimumnõuded peavad olema täidetud;
- pakkumiste variantide esitamise erinõuded (näiteks variantide esitamine eraldi ümbrikus või osutus, et varianti saab esitada ainult koos neutraalse pakkumisega).

⁽¹⁾ Vt direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 24 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 36.

3.3. Ökomärgised

3.3.1. Üldist

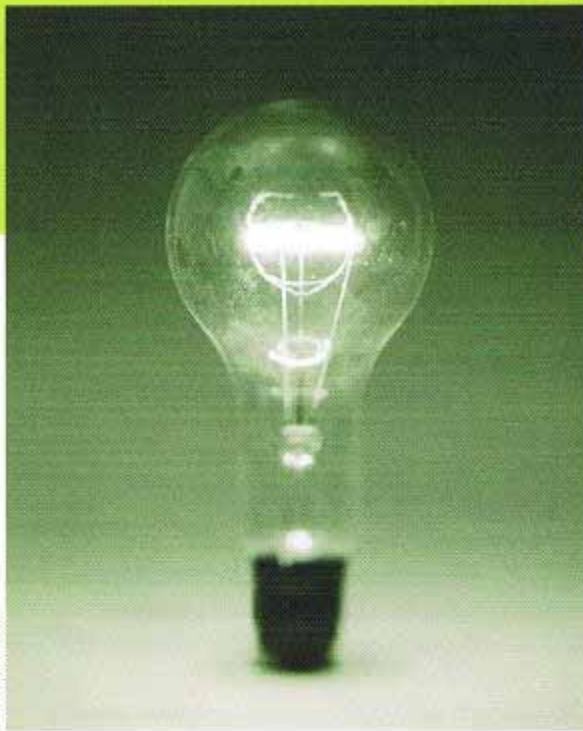
Et edastada teavet toote või teenuse keskkonnahoidlikkuse kohta standardiseeritud viisil, on välja töötatud suur hulk ökomärgiseid, mis peaksid aitama tarbijail ja muudel ettevõtetel valida keskkonnahoidlikumaid tooteid või teenuseid.

Ökomärgise kriteeriumid ei põhine ühel näitajal, vaid pigem uuringutel, mis jälgivad toote või teenuse keskkonnamõju selle olelusringi kestel. Hällist-hauani-lähenedamine põhineb teaduslikult tõestatud teabel. See annab kasulikku teavet tootega seotud kulude kohta alates toorme kaevandamisest tootmiseelses järgus, seejärel tootmisel ja turustamisel kuni jäätmete kasutusel kõrvaldamiseni.

Ökomärgiste teavet saab kasutada mitmel viisil:

- tehnilise kirjelduse koostamisel, määrates hangete või teenuste näitajaid;
- toote nõuetelevastavust kontrollides võib märgist käsitleda tehnilisele kirjeldusele vastavuse tõestusvahendina;
- lähtepunktina, mille suhtes pakkumisi hinnatakse (vt näidet allpool);
- eri märgisetüüpe kasutatakse eri eesmärkidel, näiteks võivad üksikkriteeriumiga märgised kasulikuks osutada järkjärgulisel lähenemisel.

Siiski ei saa pakkujatel nõuda, et nende tooted oleksid registreeritud mõne kindla ökomärgise süsteemi nõuete kohaselt.

© iStockphoto.com

ELi ökomärgiste kasutamine elektripirnidel

ELi ökomärgise andmise kriteeriumid nõuavad, et elektripirnidel keskmine tööiga peab olema 10 000 tundi. Kajastades seda elektripirnidel hankedokumentides, võib märkida 10 000 tundi minimaalse tööeana ning hankelepingu sõlmimise kriteeriumides ära tuua, et iga tuhande tunni eest, mis ületab 10 000 tundi, võib anda preemiapunkti.

3.3.2. Ökomärgiste põhialused ning õiguslikud juhised nende kasutamiseks hankemenetluses

Riigihangete direktiivid 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ⁽¹⁾ lubavad tulemuslikkusel põhinevate või funktsionaalsete keskkonnanõuete määramisel ökomärgiste andmise põhikriteeriume kasutada tingimusel, et:

- need sobivad hankelepinguga hõlmatud hangete või teenuste näitajate kindlaksmääramiseks;
- märgise andmise kriteeriumid põhinevad teaduslikult tõestatud teabel;
- ökomärgiseid tunnustavad kõik huvirühmad: ametiasutused, tarbijad, tootjad, turustajad ja keskkonnaorganisatsioonid;
- need on kättesaadavad kõikidele huvirühmadele.

(1) Vt eespool nimetatud direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 23 ning eespool nimetatud direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 35.

Eeldatakse, et ökomärgist omavad tooted ja teenused vastavad tehnilisele kirjeldusele. Sellegipoolest ei ole lubatud seada ettevõtetele nõudeks, et nende tooted omaksid ökomärgist või vastaksid (täielikult) ökomärgise nõuetele. Alati tuleb arvesse võtta ka muid sobivaid tõendeid, nagu tunnustatud asutuse katsearuanne või tootja tehniline toimik.

3.3.3. Ökomärgiste kategooriad

Mitmele kriteeriumile vastavad riiklikud ökomärgised (liik I, ISO 14024)

Need on kõige tavalisemat liiki märgised, mille andmise kriteeriume kasutatakse kõige sagedamini keskkonnahoidlikes riigihangetes. Märgised põhinevad hulgal kõlblikkuse või kõlbmatuse kriteeriumidel, mis on määratud kõnealuse märgise standardiga. Iga ökomärgise süsteemi korral on tooterühmade jaoks erinevad kriteeriumid. Need kriteeriumid määravad üldjuhul keskkonnategevuse tulemuslikkuse, milleni toode peab jõudma, ning neist võivad tuleneda ka standardid, mis tagavad toote kasutuskõlblikkuse.

Mõnest huvitavast Euroopa ja riikide ökomärgisest

Tuntumad mitmele kriteeriumile vastavad ökomärgised on Euroopa ökomärgis (lill)⁽²⁾, Põhjamaade ökomärgis (luik)⁽³⁾ ja mõned riiklikud märgised (nt Saksamaal sinine ingel)⁽⁴⁾. Kõikide nimetatud märgiste taotlemine on vabatahtlik ja põhineb toote olemusringil. Tootele omistatud ökomärgis tõendab, et toote on sertifitseerinud erapooletu asutus (st mitte tootja ise). Kriteeriumide määramise osas vastavad ökomärgised rangetele läbipaistvus- ja teadusliku täpsuse standardeile ning ei ole diskrimineerivad.

(2) Lisateave: http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm.

(3) Lisateave: <http://www.svanen.nu/Eng/default.asp>.

(4) Lisateave: http://www.blauer-engel.de/englisch/navigation/body_blauer_engel.htm.

ELi ökomärgise andmise kriteeriumid kõikide tooterühmade kohta võib vajadusel ELi ökomärgise veebilehelt ⁽¹⁾ kopeerida hanke tehnilisse kirjeldusse või hankelepingu sõlmimise kriteeriumidesse.

Siiski ei laiene see kõikidele ökomärgistele. Mõned märgised hõlmavad kriteeriume, mis:

- seostuvad toodet valmistava või teenust osutava ettevõtte üldise juhtimispraktikaga,
- käsitlevad eetilisi jms küsimusi.

Nimetatud kriteeriumid ei kuulu tehnilisse kirjeldusse, nagu määratletud riigihangete direktiivides, ning seetõttu ei tohiks neid nimetatud direktiivide kohastes hankelepingutes kasutada. Et kriteeriumid oleksid riigihanke juures rakendatavad, peavad need olema seotud hankelepingu esemega.

Üksikkriteeriumile vastavad riiklikud ökomärgised

Üksikkriteeriumile vastavad ökomärgised seostuvad teatava kindla keskkonnaaspektiga, nagu energiakasutus või saasteheitekogus. On olemas kaht liiki üksikkriteeriumiga märgiseid.

Esimene liik põhineb ühel või mitmel kõlblikkuse või kõlbmatuse kriteeriumil, mis on seotud teatud valdkonna, nt energiatõhususega. Kui toode nimetatud kriteeriumidele vastab, võib see ökomärgist kanda. Selline on näiteks ELi mahetoote märgis ja kontoritehnika märgis *Energy star*.

Ameerika Ühendriikide edu *Energy star*’iga

1993. aastal otsustas USA föderaalvalitsus osta ainult *Energy star*’i nõuetele vastavat kontoritehnikat. Föderaalvalitsus on maailma suurim arvutiostja ning arvatakse, et see otsus ajendas enamiku turul pakutavast kontoritehnikast vastavusse viima *Energy star*’i standarditele. Föderaalvalitsuse valik *Energy star*’i kasuks on arvestuste kohaselt andnud alates 1995. aastast 200 miljardit kWh elektrenergia säästu, mis võrdub 22 miljoni tonni selle tootmiseks õhkupaisatud CO₂ga. ⁽²⁾

⁽²⁾ Lisateave: <http://www.energystar.gov/>.

Teist liiki märgis liigitab tooted või teenused vastavalt nende keskkonnategevuse tulemuslikkusele. Teist liiki näidete hulgas on ELi energiamärgis, mis liigitab majapidamiskaubad vastavalt nende energiatõhususele, mille järgi A on kõige säästlikum ning G kõige vähem säästlikum.

Üksikkriteeriumile vastavad märgised võivad osutada väga kasulikuks riigihanke samm-sammult keskkonnahoidlikuks muutmisel, võimaldades keskkonna seisundit astmeliselt parendada. Energiatõhususe standardite kasutamine oleks suurepärane esimene samm laiemal keskkonnahoidliku ostuprogrammi suunas. Eri järgud võimaldavad otsustada, kui kaugele soovitakse minna.

⁽¹⁾ Lisateave: http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm.

Eramärgised

Lisaks peamistele riiklikele märgistele on olemas hulk eramärgiseid, mida haldavad valitsusvälised organisatsioonid, tööstusrühmad või huvirühmade ühendused. Nende hulka kuuluvad metsa sertifitseerimissüsteemide märgised (vt peatükk 3.4.5), näiteks FSC (*Forest Stewardship Council* – metsahooldekogu) ⁽¹⁾ või PEFC (*Pan European Forest Certification Council* – üleeuroopaline metsa sertifitseerimissüsteem) ⁽²⁾ süsteimid, mahemärgised, nagu IFOAMi süsteem ⁽³⁾, või mitme kriteeriumiga märgised, näiteks Rootsi märgis *Bra miljöver* ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Lisateave: <http://www.fsc.org/en/>.

⁽²⁾ Lisateave: <http://www.pefc.org/internet.htm/>.

⁽³⁾ Lisateave: <http://www.ifoam.org>.

⁽⁴⁾ Lisateave: <http://www.snt.se/bmw/english.cfm>.

Sõltuvalt nimetatud märgistussüsteemide kättesaadavusest ja viisist, kuidas need on rakendatud, võivad eramärgised vastata või mitte vastata eespool käsitletud riigihanke keskkonnamärgiste juhistele.

3.4. Erimaterjalide ostmine ning tootmis- ja töötlemisviiside arvestamine

See, millest ja kuidas on toode valmistatud, võib moodustada olulise osa toote keskkonnamõjust. Direktiivide 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ kohaselt võib tootmisviise tehnilise kirjelduse koostamisel ⁽⁵⁾ arvesse võtta, aga see on võimalik ka eelnevate direktiivide kohaselt.

3.4.1. Erimaterjalide ostmine

Ostjal on õigus nõuda, et ostetav toode oleks valmistatud kindlaks määratud materjalist tingimusel, et see vastaks ELi asutamislepingu mittediskrimineerimise ning toodete ja teenuste vaba liikumise põhimõtetele.

Samuti on õigus määrata celistatavad materjalid või kehtestada, et ükski materjalidest või keemilistest ainetest ei tohi keskkonda kahjustada. Üldlevinud lähenemine näiteks keskkonnanahoidlike puhastustoodete riigihankele on selline, et ostja esitab (objektiivse riskihindamise põhjal) keskkonnale või inimese tervisele kahjulike ning tootes ebasoovitavate ohtlike ainete suunava loendi.

Õigus määrata toote materjale või toote koostist hõlmab ka õigust nõuda taaskasutuskõlbliku või taaskasutatud materjali sisalduse miinimummäära, kus võimalik.

⁽⁵⁾ Direktiivi 2004/18/EÜ VI lisa ning direktiivi 2004/17/EÜ XXI lisa.

Keskkonnahoidliku riigihanke koodid Göteborgis ⁽¹⁾ ja Londonis ⁽²⁾

Valige tooted, mis võimalikult vähe kahjustavad keskkonda nii tootmise kui kasutamise järgus. Arvesse tuleks võtta kogu protsessi tootmisest kuni jäätmete kasutusele kõrvaldamiseni.

- Valige tooted, mis ei kahjusta töötajate töökeskkonda tootmise ajal ega ole kahjulikud tarbijatele.
- Valige tooted, mis on bioloogiliselt lagundatavad või mida saab taaskasutada.
- Valige tooted, mille valmistamine ja kasutamine ei kuluta energiat ega loodusvarasid põhjendamatult.

Londoni linnapea on kehtestanud keskkonnahoidliku riigihanke eeskirjad, mille kohaselt tuleb osta kaupu, mis võimaluse korral sisaldavad materjale, mida saab uuesti ringlusse lasta ja mille on heaks kiitnud nii eraostjad kui riigiasutused.

⁽¹⁾ Lisateave: <http://www3.icle.org/egpis/egpc-056.html>.

⁽²⁾ Lisateave: <http://www.lecf.org.uk/procurement/index.htm>.

3.4.2. Töötlemis- ja tootmisviisid

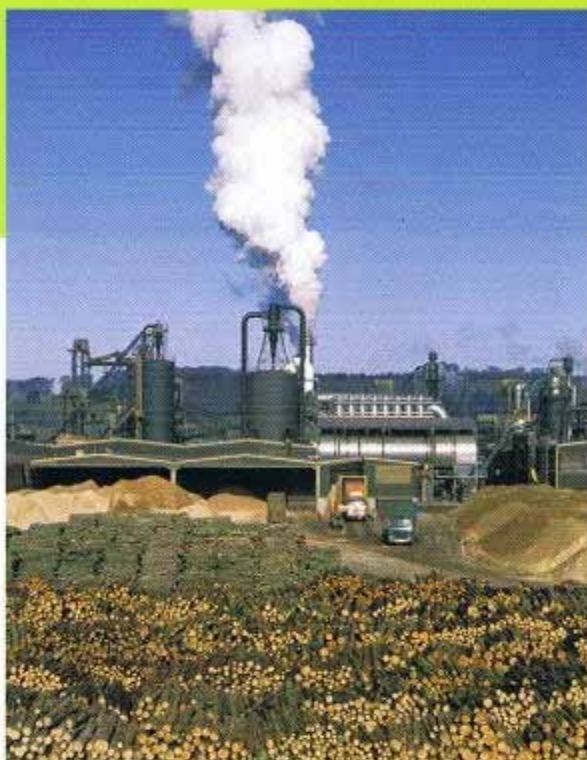
Direktiivid 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ ning eelnevad direktiivid lubavad kasutada keskkonnahoidliku riigihanke tehnilises kirjelduses ka tootmisviisile esitatavaid nõudeid.

Kuna tehniline kirjeldus peab olema hankelepingu aluseks, võivad seal sisalduda ainult sellised nõuded, mis on seotud toote valmistamisega ning aitavad esile tuua selle näitajaid, olemata samas tingimata nähtavad.

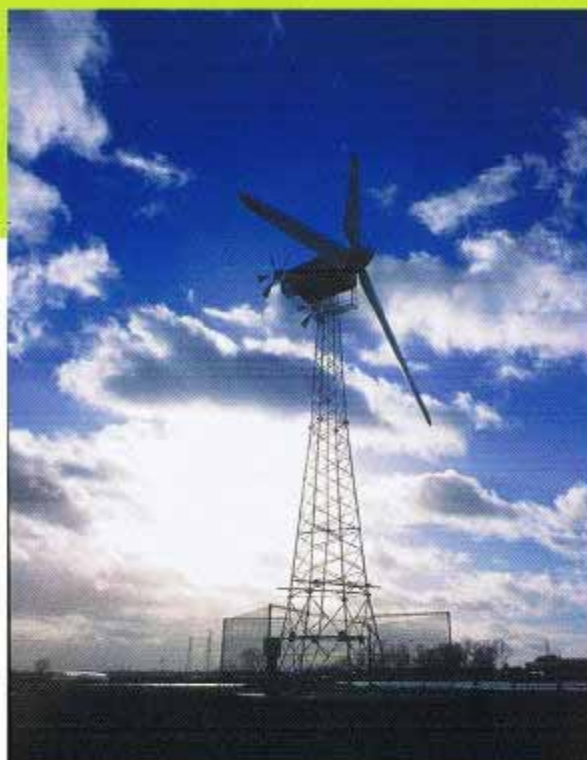
Näiteks võib nõuda taastuvatest energiaallikatest pärinevat elektrienergiat (täpsem teave punktis 3.4.3), ehkki keskkonnahoidlik elektrienergia ei erine füüsiliselt tavalistest energiaallikatest toodetud elektrienergiast, süüdates tuleb täpselt sarnasel viisil. Lõpptoote olemust ja väärtust on siiski muudetud tootmis- ja töötlemisviisidega. Näiteks on taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia põhimõtteliselt kallim, ent puhtam kui tavalistest energiaallikatest toodetud elektrienergia.

Kokkuvõtteks: kaasata võib kõiki nõudeid, mis on seotud hankelepingu esemega. Samas ei tohi peale suruda keskkonnanõudeid küsimustes, mis ei ole kõnealuse tootega seotud.

Sobimatu nõude näiteks mööbli ostmisel võib olla nõue, et mööblitootjad kasutaksid oma kontoriruumides taaskasutatud paberit.

© Torsten Hertzfeldt

© Eindhoven University

3.4.3. Taastuva energia juhtum

Direktiiv 2001/77/EÜ taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia kasutamise edendamise kohta sätestab taastuvate energiaallikate ja taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia mõisted. ⁽¹⁾

Kuna taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia on tavalistest energiaallikatest toodetud elektrienergiast füüsiliselt eristamatu, on tõestusviisi oluline kindlakstegemisel, et ametiasutus saab kulutustele vastava tulu (kaasa arvatud keskkonnatulu). Direktiiv 2001/77/EÜ nõuab liikmesriikidelt tagatist, et taastuvatest energiaallikatest pärit elektri olemasolu vastavalt objektiivsuse, läbipaistvuse ja mittediskrimineerimise kriteeriumidele oleks tagatud hiljemalt 27. oktoobriks 2003. Selle kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et keskkonnahoidliku elektrienergia allika olemasolu tagatis väljastatakse vastavalt nõudmisele mis tahes ajal.

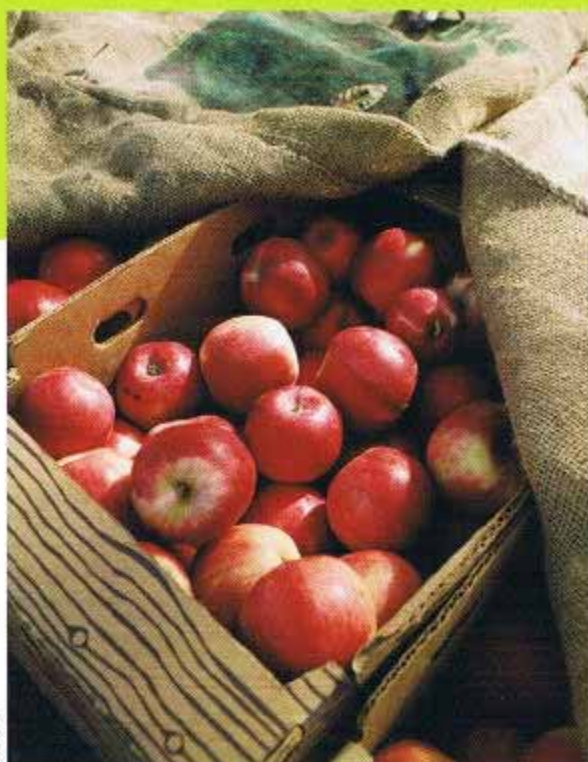
(1) Vt mõisleid direktiivi 2001/77/EÜ artikli 2 punktis a: „Taastuvad energiaallikad – taastuvad mittefossiilsed energiaallikad (tuuleenergia, päikeseenergia, maasoojus, laineenergia, luovuste energia, hidroenergia, biomass, prügligaas, reoveepuhasti gaas ja biogaasid)“ ning punktis c: „Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia – üksnes taastuvaid energiaallikaid kasutavates elektrijaamades toodetud elektrienergia ning see osa elektrienergiast, mis toodetakse taastuvatest energiaallikatest hübriidlektrijaamades, kus kasutatakse ka traditsioonilisi energiaallikaid...“

Taastuva elektrienergia ostmine Ühendkuningriigi ja Madalmaade kohalike omavalitsuste poolt

2002. aasta algul otsustas Ühendkuningriigi Sheffield Halami Ülikool katta 5% oma elektrienergia vajadusest keskkonnahoidliku elektrienergiaga ning sõlmis hankelepingu keskkonnahoidliku elektrienergia tarnijaga. 5% elektrienergia ostmine on võimaldanud ülikoolil vähendada oma süsinikuheidet ligikaudu 1,5–2% võrra aastas. Täiendavad energiatõhususmeetmed tõstavad selle arvu 3%ni, mis on ülikooli aastane eesmärk. ⁽²⁾

Peaaegu kõiki ühiskondlike ehitisi ja kogu tänavavalgustust Kagu-Brabantis Madalmaades toidetakse keskkonnahoidliku elektrienergiaga. 2002. aasta märtsis kirjutasid 21 kohalikku omavalitsust Eindhoveni koostööpiirkonnas alla hankelepingule 75% ulatuses keskkonnahoidliku elektrienergia ostmiseks, mis moodustab ligikaudu 29 miljonit kWh. Kohalikud omavalitsused liitusid selleks, et saada vahendid parema hinnaga. Lisaks keskkonna parandamisele võimaldab hankeleping säästa 620 000 eurot, võrreldes eelmiste hankelepingutega.

(2) Lisateave: <http://www3.rde.nl/egpis/egpc-059.html>.

3.4.4. Mahepõllumajanduslik toit

Mahepõllumajandusliku toidu tootmine on eriline protsess.

Et toiduainet tunnustataks ELis mahepõllumajanduslikuna, peab see vastama teatud nõuetele ning olema sertifitseeritud vastava järelevalveasutuse poolt. Nimetatud nõuded on sätestatud nõukogu määruses (EMÜ) nr 2092/91 põllumajandustoodete mahepõllumajandusliku tootmise kohta. ⁽¹⁾

Ostjana võite muuta oma tehnilise kirjelduse nõudeid isegi rangemaks, kui on esitatud nõukogu määruses (EMÜ) nr 2092/91 põllumajandustoodete mahepõllumajandusliku tootmise kohta. Te võite nõuda, et söökla teenusleping näeks ette teatud mahepõllumajandusliku toidu osakaalu või et teatud toiduained oleksid mahepõllumajanduslikult toodetud.

Ametiasutustel on ilmselt võimalik vähendada keskkonnamõju hooajalise ostmise kaudu, st pakkudes ainult hooajalisi selle piirkonna puu- ja köögivilju.

(1) Nõukogu 24. juuni 1991 määrus (EMÜ) nr 2092/91 põllumajandustoodete mahepõllumajandusliku tootmise ning põllumajandustoodete ja toiduainete puhul sellele viitavate märkiste kohta (EÜT L 198, 22.07.1991).

Mahepõllumajanduslik toit Itaalia koolisööklates ja Viini haiglasööklates

Leidub üle 300 näite mahepõllumajanduslike koolilõunate teenustest Itaalias: mõned neist kasutavad ainult mahepõllumajanduslike puu- ja köögivilju, samas kui teised pakuvad lõunaid, mis põhinevad 80%, 90% või isegi 100% ulatuses mahepõllumajanduslike koostisosadel. Ferrara linn Põhja-Itaalias läheneb mahepõllumajanduslikuks muutmisele järk-järgult. 1994. aastal algas see otstarbekusuringuga ning seejärel määrati kindlaks toidud, mida võib kasutusele võtta kulusid märkimisväärselt suurendamata. 2003. aastal oli avalikes sööklates pakutavast toidust pool mahepõllumajanduslik, ulatudes 80%ni lastesöömes. ⁽²⁾

Samasugust lähenemist kasutati Viinis, keskendudes toiduainetele, mis on ilma tarneprobleemideta mahepõllumajanduslikust talupidamisest kergesti kättesaadavad. Nende hulgas on nüüd teravili, meiereitooted, puu- ja köögiviljad (vastavalt hooajale) ning liha. Mahepõllumajanduslikku toitu pakutakse haiglates, vanadekodudes, koolides ja lasteaedades. Mahepõllumajanduse osakaal erineb vastavalt asutusele: nt lasteaedades 30% kavatsusega suurendada osakaalu 50%ni järgneva kahe aasta jooksul. ⁽²⁾

(2) Üsateave: <http://www.comune.fe.it>.

(2) Üsateave: <http://www.oekokauf.wien.at>.

3.4.5. Säστεv ja seaduslik metsaraie

Puit ⁽⁴⁾ ning eriti vihmametsade ja muude põlismetsade puit on viimasel ajal ühiskonna ja meedia tähelepanu keskpunktis.

„Säστεv“ ja „seaduslik“ on keerulised ja raskesti sõnastatavad mõisted. Kokkuleppeliselt on säστεv selline metsamajandus, mis võtab arvesse metsa

(4) Puidu hulka kuuluvad näiteks ümarpuit, saematerjal, puidust ehitusdetailid ja puitmööbel.

bioloogilise mitmekesisuse säilitamist, tootlikkuse ja elujõulisuse tagamise vajadust ning ka sotsiaalseid külgi, nagu töötaja heaolu ja põlisrahvaste või metsast sõltuvate rahvaste huvid. Mõisted „säästev“ ja „seaduslik“ viitavad seega sotsiaalseile, keskkonna- ja majanduslikele nõuetele.

ELi puidukaubandus toimub enamasti riikides, kus metsandust puudutavad õigusaktid on tulemuslikult rakendunud. Ebaseaduslik metsaraie on tõsine probleem mõnes riigis ja piirkonnas, kust EL metsandustooteid sisse veab. See on sundinud riike ja rahvusvahelisi organisatsioone võtma ebasäästlike ja -seaduslike metsaraiete suhtes mitmeid meetmeid, kaasa arvatud riigihange. Tööpoolest, kuivõrd ametivõimud on olulised puidupõhiste toodete, eriti ehitustoodete ja mööbli tarbijad, võivad nad suuresti vähendada nõudlust ebaseaduslikult raiutud puidu järele.

Riigihanke tehnilise kirjelduse koostamisel saab määrata ostetava puidu keskkonnanõuded. Mitmed valitsusasutused, kaubandusega tegelevad asutused ja organisatsioonid on kehtestanud säästva metsandusmajanduse edendamiseks standardid ja sertifitseerimissüsteemid ning tehnilised kirjeldused.

Need metsa sertifitseerimissüsteemid, nagu FSC (*Forestry Stewardship Council* – metsahooldekogu) või PEFC (*Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes* – üleeuroopaline metsa sertifitseerimissüsteemide kinnitamise programm), hõlmavad metsa keskkonnasäästliku ülestöötamise kriteeriume. Nimetatud kriteeriume saab kasutada tehnilises kirjelduses, et täpselt määrata, mida keskkonnahoidlikult majandatud metsadest pärinev puit tähendab keskkonnale, vastamata tingimata ühelegi kindlale metsa sertifitseerimise süsteemile.

Puiduostu tehnilise kirjelduse näited

Keskonnahoidliku hankelepingu tehnilises kirjelduses võib kasutada järgmisi kriteeriume:

- metsa ülestöötamise maht ei tohi ületada metsa taluvuspiiri;
- keskkonnahoidliku kemikaalivaba kahjuritõrje kasutamine ja kemikaale sisaldavate pestitsiidide vältimine.

Tehnilises kirjelduses võib ära tuua ainult selliseid näitajaid, mis on seotud hankelepingu esemega. Seega ei saa kaasata selliseid metsa sertifitseerimissüsteemi näitajaid nagu metsast sõltuvate rahvaste kaitse.

Ostja võib hanketeates või hankedokumentides märkida, et metsa sertifitseerimissüsteemi käsitletakse nimetatud nõuete täitmise võimaliku tõestusvahendina. Loomulikult peab arvestama ka teisi samaväärseid tõestusmaterjale.

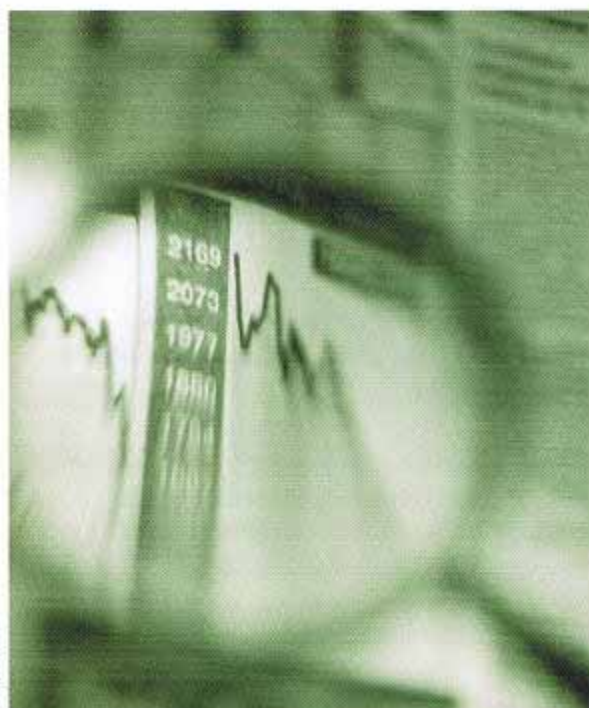
Kuna metsa sertifitseerimissüsteemid hõlmavad ka muid metsa ülestöötamise õiguslikkusega seotud nõudeid, mis ei ole seotud kõnesoleva pakkumisega, suurendab nende süsteemide toetamine kaudselt tõenäosust, et metsaraiet tehakse õiguspäraselt.

4. peatükk

Tarnijate, teenuseosutajate ja ehitusettevõtjate valimine

Kokkuvõte

- On võimalik välistada ettevõtted, kes on tegutsenud keskkonda puudutavate õigusaktide või määruste vastaselt, kui see mõjutab nende pädevust.
- Ettevõtte eelneva kogemuse ja selle töötajate kutsealase kvalifikatsiooni hindamise kriteeriumid pakuvad häid võimalusi keskkonnakaalutluste arvessevõtmiseks.
- Et kontrollida, kas pakkujad suudavad hankelepinguga määratud keskkonnanjuhtimismeetmeid rakendada, võivad ostjad nõuda nende tehnilise pädevuse tõendamist.
- Keskkonnanjuhtimissüsteem, nagu EMAS, võib olla tehnilise pädevuse tõestusvahend (mis ei välista teisi tõestusvahendeid).
- Ei ole lubatud nõuda, et pakkuja vastaks teatava kindla keskkonnanjuhtimissüsteemi nõuetele.

© iStockphoto.com

4.1. Sissejuhatus

Valikukriteeriumide abil on võimalik määrata, kas pakkumise esitanud ettevõtte on suuteline täitma hankelepingu nõudeid. Käesolev peatükk kirjeldab, kuidas kasutada riigihangete direktiive rakendamaks keskkonnanõu kriteeriume pakkujate seast valiku tegemisel. Valikukriteeriumide hulka kuuluvad näiteks välistamise kriteerium, majandusliku ja tehnilise pädevuse kriteerium jne. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, kuidas pakkujad saavad kasutada Euroopa keskkonnanjuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteemi (EMAS).

4.2. Välistamise kriteeriumid

Välistamise kriteeriumid peaksid võimaldama ettevõttel mõista, et tavaliselt ei teeks ostjad temaga tegemist. ⁽¹⁾

Juhtumite, mil ostja võib pakkuja välistada, ammendav loetelu on toodud riigihangete direktiivides. Mõne eriti tõsise kriminaalse juhtumi korral võib pakkuja välistamine olla isegi kohustuslik. ⁽²⁾

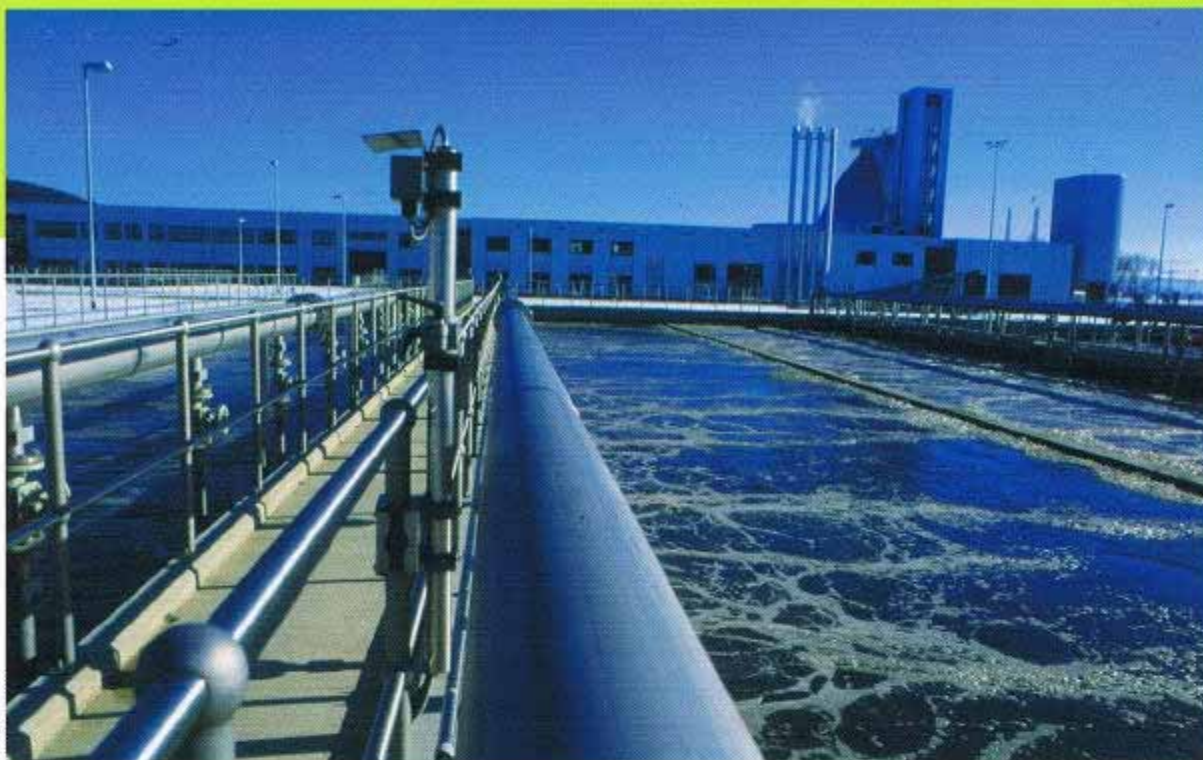
Võtmaks arvesse ettevõtte keskkonnakahjulikku käitumist, võib välistamise kriteeriumide osas kasutada riigihangete direktiivide kahte sätet, mis käsitlevad olukorda, kus ettevõtja kutsealane tegevus on häiritud, sest ta on kohtuotsusega lõplikult süüdi mõistetud või süüdi raskes kutsealases eksimuses. ⁽³⁾

Riigihangete direktiivide 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ alusel võib öelda, et kui riigi õigusaktid sisaldavad kohaldatavat sätet, võib ettevõtte keskkonnanõu kriteeriumide nõuetele mittevastavuse kohta langetatud lõpliku kohtuotsuse või samasuguse mõjuga muu

⁽¹⁾ Näiteks kui ettevõtte:
– on pankrotis või likvideeritud;
– on sooritanud raske eksimuse ametialaste käitumisreeglite vastu;
– ei ole tasunud makse või sotsiaalkindlustusmaksid.

⁽²⁾ Vt direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 54 ja direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 45.

⁽³⁾ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 45 ning direktiivi 2004/17/EÜ artiklid 53 ja 54.

© Euroopa Liit

otsuse lugeda ettevõtte kutsealast tegevust käsitlevaks rikkumiseks või raskeks kutsealaseks eksimuseks ning selle alusel välistada asjaomase ettevõtte hankelepingu taotlemise võimaluse.

Keskonnaalane tehniline pädevus võiks olla eriti oluline jäätmemajandusega, ehituse, ehitiste hoolduse ja renoveerimisega ning transporditeenustega seotud hankelepingute puhul.

Keskonnaalaseid õigusakte korduvalt rikkunud pakkujate välistamine

Riigihangete direktiivide 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ alusel võib konkurentide hulgast välistada jäätmeäitlusettevõtte, kes on korduvalt rikkunud haldusalaste õigusaktide keskkonnasätteid, mille tagajärjel on ettevõttele määratud mitu haldustrahvi.

4.3. Tehniline pädevus

4.3.1. Keskonnaalase tehnilise pädevuse üldkriteeriumid

Riigihangete direktiivid sisaldavad valikukriteeriumide ammendavat loendit, mida ostja võib kasutada, et kontrollida pakkujate tehnilist pädevust, mis on vajalik hankelepingu tingimuste täitmiseks. (1)

Keskonnaalane tehniline pädevus võiks hõlmata jäätmetekke minimeerimist, saasteainete keskkonda sattumise vältimist, kütusekulude piiramist, looduse tasakaalu rikkumise vähendamist. Tegelikult puudub see näiteks järgmist.

- Kas pakkujal on olemas või saab ta palgata nõutavate teadmiste ja kogemustega tehnilise personali, kes tegeleks hankelepingu keskkonnaküsimustega?
- Kas pakkujal on keskkonnakaitseks vajalikud tehnilised seadmed või neile juurdepääs?
- Kas pakkujal on uurimis- ja tehnilised vahendid, mis sobivad keskkonnanäppidega tegelemiseks?

Tehnilist pädevust määravatesse kriteeriumidesse keskkonnakriteeriumide integreerimise üheks kasulikuks vahendiks on lõpetatud lepingute andmebaas. Keskkonnahoidliku hankelepingu sõlmimisel saab seda kriteeriumi kasutada, et uurida pakkuja eelnevat kogemust seoses selliste hankelepingutega. Selgelt tuleb määrata, mis laadi teave on asjakohane ja millist tõestusmaterjali tuleks esitada.

(1) Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 48 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklid 53 ja 54.

© Jari Kumpulainen

Ehitajate keskkonnahoidlikkuse tagamine

Kui näiteks ostja soovib tagada, et uue ühiskondliku hoone ehitus arvestaks keskkonnahoiuga, oleks mõttekas nõuda pakkumatelt arhitektidelt tööendeid eelneva kogemuse kohta vastavate hoonete projekteerimisel.

Kui keskkonna mõistes tundlikku piirkonda tuleb rajada omavalitsusobjekt, võib ostja nõuda tööendeid, et pakkujal on eelnev kogemus seda laadi ehitustööde juhtimisel.

Koolitusse ja kutsealase kvalifikatsiooni tõstmisse on mõistlik lisada keskkonnaaspekt. See on eriti tähtis hankelepingute korral, mille keskkonnaeesmärgid saavutatakse ainult töötajate asjakohase koolituse kaudu.

Asbestikõrvaldajate ametialase pädevuse tagamine

Asbestisolatsiooni võib endiselt leida paljudes ehitistes üle Euroopa. Kui teostatakse selliste hoonete hooldustöid, on oluline, et pädevad ehitusettevõtjad kõrvaldaksid asbesti ohutult. Mõned liikmesriigid on sellistele töödele spetsialiseerunud ehitusettevõtjate pädevuse tõendamiseks välja töötanud litsentseerimissüsteemi. Et vähendada selliste töödega seotud tervise-, ohutuse- ja keskkonnaohte, peavad valikukriteeriumid lähtuma nõudest, et ehitustöövõtjail on selliste tööde tegemise kogemus, mida tõendab asjaomase ametiasutuse antud litsents või samaväärne tõestusmaterjal tehnilise pädevuse kohta.

4.3.2. Keskonnajuhtimissüsteemid

Iga organisatsioon (ametiasutus või ettevõte), kes soovib parendada oma keskkonnavalase tegevuse tulemuslikkust, võib rakendada keskkonnajuhtimissüsteemi.

ELi kaks peamist keskkonnajuhtimissüsteemi on keskkonnajuhtimis- ja keskkonnanõuditeerimissüsteem (EMAS) ⁽¹⁾ ning rahvusvaheline keskkonnajuhtimise standard (EN/ISO 14001) ⁽²⁾. EMASi võivad rakendada kõik ELis või EMPs tegutsevad organisatsioonid, ISO-standardit aga kõik organisatsioonid üle maailma. Euroopas on umbes 13 500 standardi ISO 14001 kohaselt sertifitseeritud ja umbes 4000 EMASi kohaselt registreeritud üksust ja organisatsiooni.

Keskonnajuhtimissüsteemid on organisatsioonidele mõeldud juhtimissüsteemid, mille eesmärk on parendada organisatsiooni üldise keskkonnavalase tegevuse tulemuslikkust. Keskonnajuhtimissüsteemid võimaldavad organisatsioonidel saada ülevaate oma keskkonnamõju teguritest, selgitada välja olulisemad ning neid keskkonna jätkuva parendamise nimel hästi ohjata. Parendatavateks valdkondadeks võivad olla loodusvarade, näiteks vee ja energia kasutamine, töötajate koolitus ja teavitamine, keskkonnahoidlike tootmisviiside kasutamine, keskkonnahoidlike põhimõtete järgimine kontoriinventari ostmisel, keskkonnahoidlike toodete tootmine jne.

istockphoto.com

4.3.3. Keskonnajuhtimissüsteemide kasutamine riigihangetes

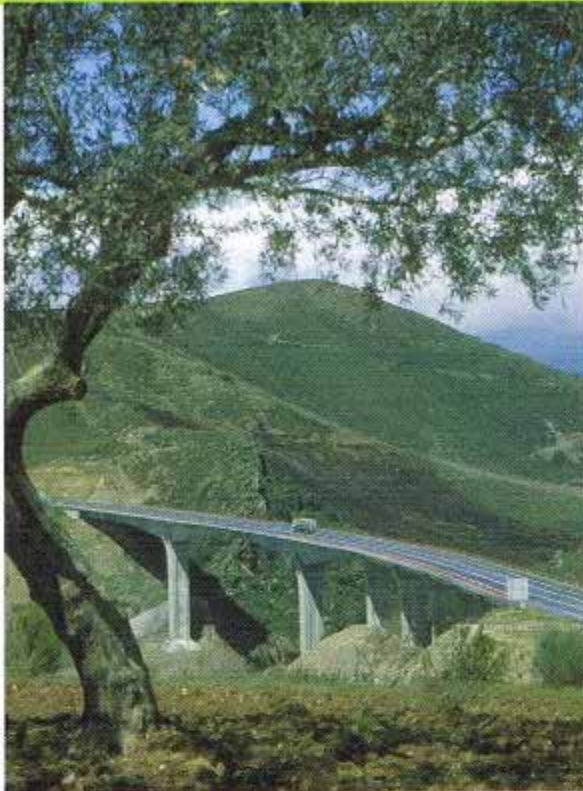
Riigihangete direktiivid 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ võimaldavad ostjatel asjakohastel juhtudel nõuda pakkujatelt, et ehitustööde ja teenuste riigihangete korral pakkujate tehniline pädevus vastaks hankelepingus sätestatud teatud keskkonnajuhtimismeetmete rakendamise nõuetele ⁽³⁾.

Asjakohaste juhtude korral on tegemist hankelepingutega, mille täitmine võib ohustada keskkonda ning nõuab seetõttu hankelepingu täitmise ajal keskkonnakaitsemeetmete rakendamist. Mõistagi peavad need meetmed olema otseselt seotud hankelepingu täitmisega.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. märtsi 2001 määrus (EÜ) nr 761/2001 organisatsioonide vabatahtliku osalemise võimaldamise kohta ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis (EMAS).

⁽²⁾ Euroopa/rahvusvaheline standard EN-ISO 14001:1996 keskkonnajuhtimissüsteemis.

⁽³⁾ Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/18/EÜ (ehitustööde riigihankelepingute, asjade riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise korra kooskõlastamise kohta) artikli 48 lõike 2 punktile f võib ostja kasutada valikukriteeriumina „ehitustööde riigihankelepingute ja teenuste riigihankelepingute puhul ning ainult asjakohaste juhtudel nende keskkonnajuhtimismeetmete näitekirja, mida ettevõtja saab lepingu täitmise ajal rakendada“.

© Freepress.com

Sillaehitus kaitsealal

Spetsiifiliste keskkonnajuhtimismeetmete näitena võib tuua sillaehituse looduskaitsealal, mis nõuab mitmete spetsiifiliste juhtimismeetmete rakendamist, et tagada loomastiku ja taimestiku tõhus kaitse selles piirkonnas.

Pakkujalt ei tohi nõuda vastavust valikukriteeriumidele, mis ei ole hankelepingu täitmisega seotud. Seega ei pea pakkujal

olema pakkumise esitamise ajal rakendatud keskkonnajuhtimismeetmeid ja nende rakendamist ei pea ta jätkama pärast hankelepingu täitmist, kui jätkamine pole hankelepingu seisukohast asjakohane.

Direktiivide 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ järgi võivad asjakohasuse korral EMASi registreerimistunnistused olla ettevõtte tehnilise pädevuse tõestuseks, kui see käsitleb keskkonnajuhtimismeetmete rakendamist. Mõistagi peavad ostjad tunnustama samaväärseid ühenduse õigusaktide kohaselt toimivate asutuste väljastatud sertifikaate või asjakohaseid Euroopa või rahvusvahelisi standardeid, mis käsitlevad sertifitseerimist ja põhinevad asjakohastel Euroopa ja rahvusvahelistel standarditel. Ostjad peaksid tunnustama ka kõiki muid ettevõtte tehnilist pädevust tõestavaid materjale.

See tähendab, et ostjad ei tohi nõuda ettevõttelt EMASi kohast registreerimist või (täielikku) vastamist EMASi kohase registreerimise nõuetele.

Lõpetuseks tuleb märkida, et EMASi sertifikaadi kasutamine tehnilise pädevuse tõendina, kui see käsitleb keskkonnajuhtimismeetmete rakendamist, ei ole piiratud. Kui ostja määrab teised keskkonda käsitlevad kriteeriumid, nagu on märgitud punktis 4.3.1 (näiteks tehnilisele varustusele või töötajate koolitusele esitatavad nõuded), võib EMASi sertifikaat, kui see sisaldab konkreetse nõude jaoks olulist teavet, samuti sobida nõuetelevastavuse tõestuseks.

5. peatükk

Hankelepingu sõlmimine

Kokkuvõte

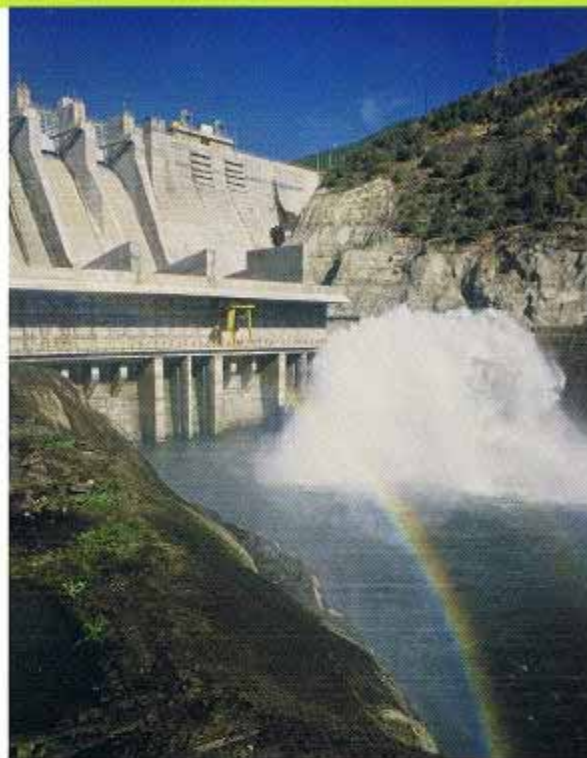
- Hankelepingu sõlmimisel on võimalik rakendada keskkonnanahoiu kriteeriume tingimusel, et nimetatud kriteeriumid:
 - on seotud hankelepingu esemega;
 - ei anna ostjale piiramatut valikuvabadust;
 - on sõnaselgelt mainitud hanketeates ja hankedokumentides;
 - vastavad ELi õiguse põhimõtetele.
- Kasutades olulusringi maksumusest lähtuvat lähenemisviisi, on võimalik määrata kõik hankelepingu esemega seotud tegelikud kulud. Selle lähenemisviisi kasutamine hankelepingu sõlmimise kriteeriumide ettevalmistamisel parandab nii keskkonnategevuse tulemuslikkust kui finantsseisundit.
- Hankelepingu eseme omamise kogumaksumust ja selle olulusringi minimeeritud maksumuse (*life-cycle cost*, LCC) kriteeriume kasutatakse laialdaselt paljudes riigihankega tegelevates era- ja ametiasutustes. Selle tulemusena on olemas LCC-analüüsimetodid ja juhised, mis võivad hõlbustada pakkumise ja hankelepingu sõlmimise protsessi täpsustatud nõuete väljatöötamist. ⁽¹⁾

5.1. Hankelepingu sõlmimise üldeskirjad

5.1.1. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid

Hankelepingu sõlmimine on hankemenetluse viimane järk. Selles järgus hindab ostja pakkumiste kvaliteeti ja võrdleb hindu.

⁽¹⁾ Mõnikord tehakse vahet „kogu olulusringi maksumuse“ (või „omamise kogumaksumuse“) ja „olulusringi maksumuse“ vahel: viimane on tihti mõnevõrra kitsam mõiste, mis ei hõlma alati selliseid kulusid nagu kasutustsükli lõpu ja jaamete aravimise kulud. Ostjate otsustada peaks jääma iga üksikjuhtumi puhul eraldi sobivaima mõiste rakendamine (näiteks olemasoleva teabe alusel).

© Ivoonid/istock

Pakkumiste kvaliteedi hindamisel tuleb prima pakkumise valimiseks kasutada eelnevalt kindlaks määratud ja avaldatud hankelepingu sõlmimise kriteeriume. Riigihangete direktiivide kohaselt on kaks võimalust: võrrelda pakkumisi ainult madalaima hinna põhjal või otsustada sõlmida hankeleping majanduslikult soodsaima pakkumise tegijaga, mis tähendab, et arvestatakse ka muid hankelepingu sõlmimise kriteeriume, sealhulgas hinda.

Kuna majanduslikult soodsaima pakkumise kriteerium koosneb alati kahest või enamast alamkriteeriumist, võib üheks neist olla keskkonnanakriteerium. Tõepoolest, direktiivides sisalduvate näidete loend ei ole ainuvõimalik, võimaldades ostjal valida majanduslikult soodsaima pakkumise kvaliteedi, hinna, tehnilise väärtuse, esteetiliste ja funktsionaalsete näitajate, samuti keskkonnanäitajate, jooksvate kulutuste, tasuvuse, müügijärgse teeninduse, müügijärgse tehnilise abi, tarnekuupäeva ja tarneperioodi ning täiendamise perioodi alusel.

Kuna parim pakkumine määratakse mitme alamkriteeriumi põhjal, võib mitme

© European Union

alamkriteeriumi võrdlemisel ja kaalumisel kasutada eri võtteid. Nimetatud võtete hulgas on maatriksvõrdlused, suhtelise kaalu määramine ning vooruste-puuduste määramise süsteemid. Ostjad peavad andma hankelepingu sõlmimise kriteeriumide määramisel ja avaldamisel iga kriteeriumi puhul piisavalt aega, et pakkujad saaksid neid oma pakkumistes arvestada.

Kriteeriumid, mis määravad majanduslikult kõige tasuvama pakkumise, tuleb formuleerida nii, et:

- nad oleksid seotud sõlmitava hankelepingu esemega (nagu kirjeldatud tehnilistes kirjeldustes);
- nad võimaldaksid hinnata pakkumist tervikuna majanduslike ja kvaliteedikriteeriumide alusel, et määrata pakkumine, mis võimaldab kulutustele vastavat suurimat tulu. ⁽¹⁾

Tegelikuses tähendab see, et iga üksik hankelepingu sõlmimise kriteerium ei pea tagama ostjale majanduslikku tulu, kuid hankelepingu sõlmimise kriteeriumid üheskoos (nii majanduslikud kui keskkonnakriteeriumid) peavad võimaldama määrata kulutustele vastava suurima tulu.

5.1.2. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumide seostamine tehnilise kirjeldusega

Tehniliste kirjelduste ja hankelepingu sõlmimise kriteeriumide vahel võib olla seos. Tehniline kirjeldus määrab kindlaks nõutava tulemuslikkuse taseme. Ent ostja võib otsustada, et igale tootele/teenusele/ehitustööle, mis ületab miinimumtaseme, võib pakkumiste hindamisel anda lisapunkte. Seega on võimalik muuta kõik tehnilises kirjelduses sisalduv lepingu sõlmimise kriteeriumideks.

⁽¹⁾ Vt direktiivi 2004/18/EÜ põhjendust 46 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendust 55.

Energiatõhususe väärtustamine puhastusseadmete puhul

Ostja on tehnilises kirjelduses nõudnud, et puhastusseadmed ei tohi tarbida enam kui 3 kWh elektrienergiat. Seega võib ostja nimetada lepingu sõlmimise kriteeriumides, et pakumiste hindamisel antakse lisapunkte seadmetele, mis tarbivad miinimummäärast vähem.

5.2. Pakumiste vastavuskriteeriumide kasutamine

5.2.1. Üldjuhised

Riigihangete direktiivid 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ võimaldavad sõnaselgelt hankelepingu sõlmimise kriteeriumides arvesse võtta keskkonnakaalutlusi. Oigusaktid põhinevad Euroopa Kohtu presedendiõigusel. Keskkonnahoidliku hankelepingu sõlmimise kriteeriumide põhieeskiri kehtestati kohtuasjas C-513/99 (Concordia Bus'i kohtuasi).⁽¹⁾

(1) Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-513/99.

Concordia Bus'i kohtuasi

1997. aastal otsustas Helsingi linnavalitsus korraldada riigihankekonkursi bussiteenuste pakkujatele. Seejuures kasutati selliseid hankelepingu sõlmimise kriteeriume nagu üldhind, bussipargi ja käigushoidmise kvaliteet.

Üks hankelepingu sõlmimise kriteerium, mille eest pakkujad võisid saada lisapunkte, oli saasteheite- ja müratase. Nende lisapunktide alusel sõlmiti hankeleping linnavalitsuse transpordiettevõttele HKL.

Concordia Bus, konkursist osavõtja, kellega hankelepingut ei sõlmitud, vaidlustas nimetatud otsuse, väites, et saasteheite- ja müratase ei saanud hankelepingu sõlmimise kriteeriumidena kasutada, kuna need ei andnud ostjale mingisugust majanduslikku tulu.

© European Parliament

Kohtuotsusest nimetatud kohtuasjas ning riigihangete direktiividest 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ, mis esimeses kirjelduses viitavad nimelt sellele kohtuotsusele, tuleneb, et pakumiste kõik vastavuskriteeriumid peavad vastama neljale tingimusele.

1. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema seotud hankelepingu esemega

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema seotud ostja vajadustega, mille määrab kindlaks hankelepingu ese.

Seos hankelepingu esemega Concordia Bus'i kohtuasjas

Concordia Bus'i kohtuasjas leidis kohus, et transporditeenuse osutamisel kasutatavate busside lämmastikoksiidi heite- ja müratasemega seotud hankelepingu sõlmimise kriteeriumid vastasid nõudele olla hankelepingu esemega seotud.

Wienstromi kohtuasjas⁽²⁾ andis Euroopa Kohus täiendavat teavet selle kohta, kuidas tuleks seost hankelepingu esemega tõlgendada.

(2) Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-448/01.

Seose puudumine hankelepingu esemega Wienstromi kohtuasjas

Wienstromi kohtuasjas otsustas Euroopa Kohus, et energiatarne hanke puhul ei saanud lugeda hankelepingu esemega seotuks kriteeriumi, mis nõudis, et taastuvatest energiaallikatest pärineva elektrienergia maht ületaks eeldatava tarbimise mahtu (mis oli hankelepingu ese).⁽¹⁾

(1) Tuleb siiski märkida, et kohus on tunnustanud hankelepingu sõlmimise võimaliku kriteeriumina taastuvatest energiaallikatest pärineva elektrienergia mahu (osa ostja poolt hangitavast elektrienergiast) kasutamist. Lisaks on kohus väitnud, et nimetatud kriteeriumile 45% kaalu omistamine ei takista ostjal hankelepingu sõlmimise kriteeriumidele vastavuse hindamise läbiviimist, et määrata kindlaks majanduslikult soodsaim pakkumine.

2. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema konkreetsed ja objektiivselt mõõdetavad

Eelnevate otsuste põhjal otsustas Euroopa Kohus, et hankelepingu sõlmimise kriteeriumid ei tohi anda ostjatele piiramatut valikuvabadust. Valikuvabadust aitavad piirata kindlad, tootega seotud ja mõõdetavad, Euroopa Kohtu sõnastuses „piisavalt konkreetsed ja objektiivselt mõõdetavad“ kriteeriumid.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumide konkreetsus ja võrreldavus Concordia Bus'i kohtuasjas

Concordia Bus'i kohtuasjas oli Helsingi linnavalitsus enne pakkumiste hindamist täpsustanud ja avalikustanud lisapunktide saamise süsteemi teatud müra- ja saasteheite taseme juures.⁽²⁾ Seda süsteemi pidas Euroopa Kohus piisavalt konkreetseks ja mõõdetavaks.

(2) Antud juhul anti lisapunkte järgmiste näitajate eest: „busside kasutamine, mille lämmastikoksiidi heide on alla 4 g/kWh (+2,5 punkti/buss) või 2 g/kWh (+3,5 punkti/buss), ning väline müra taseme alla 77 dB (+1 punkti/buss)“.

Euroopa Kohus andis Wienstromi kohtuasjas täiendavaid selgitusi.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumide selgus ja objektiivsus Wienstromi kohtuasjas

Wienstromi kohtuasjas leidis Euroopa Kohus, et võimaldamaks pakkujatele võrdseid võimalusi oma pakkumiste sõnastamisel, peab ostja hankelepingu sõlmimise kriteeriumid sõnastama selliselt, et kõik piisavalt hästi teavitatud pakkujad tõlgendaksid neid sarnaselt.⁽³⁾ Teine Euroopa Kohtu sõnastatud piisava selguse ja mõõdetavuse kriteeriumide element seisnes selles, et ostja peaks määrama ainult sellised kriteeriumid, mille alusel pakkujate poolt esitatud teavet on võimalik kontrollida.

(3) Antud juhul ei määranud ostja kindlaks konkreetset aega, mille jooksul pakkujad peaksid kindlaks määrama, kui suure koguse kaupa nad suudaksid tamida.

3. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema eelnevalt välja kuulutatud

Kõikide riigihangete direktiivide kohaselt tuleb hanketeades nimetada, kas ostja sõlmib hankelepingu „madalaima hinna“ või „majanduslikult soodsaima pakkumise“ põhjal. Viimasel juhul tuleb kriteeriume, mida kasutatakse majanduslikult soodsaima pakkumise määramiseks, mainida hanketeates või hankedokumentides.

4. Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad vastama ühenduse õigusele

Viimane tingimus, mis tuleneb ELi asutamislepingust ning mida on mainitud riigihangete direktiivides: hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad ühtima ühenduse õiguse põhimõtetega. Euroopa Kohus on sõnaselgelt maininud mittediskrimineerimise põhimõtte tähtsust, mis on muude printsiipide, nagu teenuste osutamise vabaduse ja ettevõtlusvabaduse alus.

Konkreetsuse ja diskrimineerimise eristus Concordia Bus'i kohtuasjas

Diskrimineerimise küsimus tõusetus Concordia Bus'i kohtuasjas. Üks Concordia Bus'i väiteid oli, et Helsingi linnavalitsuse sätestatud kriteeriumid olid diskrimineerivad, kuna linnavalitsuse oma bussiettevõtte HKL oli ainus gaasimootoriga sõidukitega ettevõtte, mis suutis nõutud saasteheitmee tasemetele vastata. Euroopa Kohus otsustas, et tõsiasi, et ostja sätestatud pakumiste üht vastavuskriteeriumi suutis rahuldada vaid väike hulk ettevõtteid, ei muutnud seda diskrimineerivaks. Seega, kui määratakse, kas tegemist on diskrimineerimisega, tuleb arvesse võtta kõik kohtuasja käsitlevad faktid. ⁽¹⁾

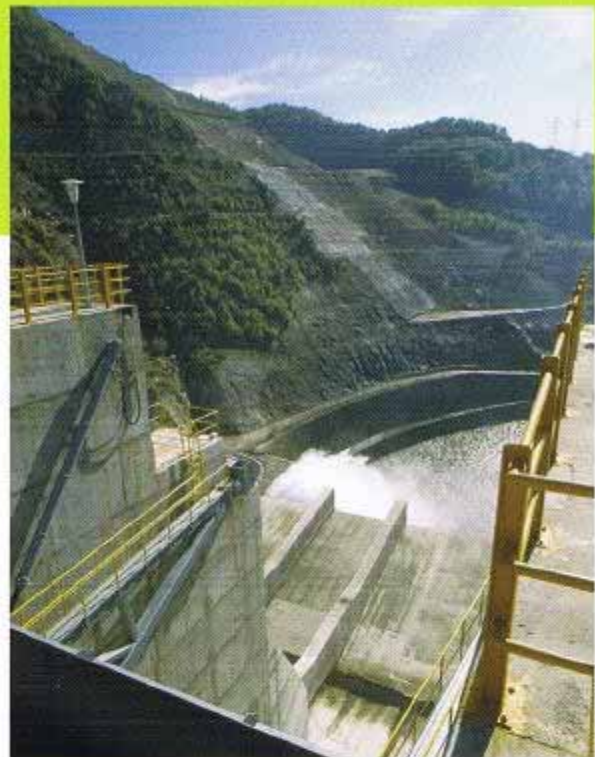
⁽¹⁾ Üks faktidest seisnes selles, et kaebuse esitaja Concordia Bus'iga sõlmiti teine hankeleping, mille puhul rakendati sama gaasimootoriga sõidukite nõuet.

5.2.2. Olelusringi maksumuse kasutamine kriteeriumina

Pakumiste hindamise järgus on pakumise hind alati üks olulisemaid tegureid. Aga kuidas hinda kindlaks määrata?

Toote, teenuse või ehitustöö eest maksate alati teatavat hinda. Ent ostuhind on vaid üks kuluelementidest hanke-, omamis- ja kasutuselt kõrvaldamise protsessis. Et hinnata hankelepingu esemega seotud kogukulusid, peab vaatlema kõiki kasutamise ja kõrvaldamise järke. Seda tuntakse olelusringi maksumusest lähtuva lähenemisviisina: te võtate otsuse tegemisel arvesse kõik kulud, mis kantakse toote või teenuse olelusringi jooksul.

Olelusringi maksumuse hindamine ei pruugi kujuneda raskeks ega aeganõudvaks. Kuigi olelusringi maksumust käsitlevate põhjalike arvestuste tegemiseks on eraturul hulgaliselt erimetoodikaid, võite alustada ilmsete ja võrreldavate kulude lihtsa võrdlusega.

© Shutterstock/Markus

Olelusringi maksumus: UK Vannutatud Ostmise ja Tarnimise Instituudi (Chartered Institute of Purchasing & Supply – CIPS) ettepanek ⁽²⁾

CIPS soovib, et kogukasutuse kulud peaksid katma:

- ostu- ja kõiki sellega seotud (tarne-, paigaldamise, kasutuselevõtu- jne) kulusid;
- käitamiskulusid, kaasa arvatud energia, tagavaraosad ja hooldus;
- kasutuselt kõrvaldamise kulusid, näiteks jäätmekäitlus ja kõrvaldamine.

⁽²⁾ Lisateave CIPS'i veebilehel: <http://www.cips.org/>.

Nimetatud kulud tuleb võtta arvesse pakumiste hindamise järgus tagamaks nendega arvestamine majanduslikult soodsaima pakumise määramisel. See aitab saada tulemuslikuma keskkonnahoiuga toodet, kuna nimetatud protsessi käigus ilmnevad loodusvarade kasutamise ja jäätmete kõrvaldamise kulud, mis muidu võivad piisava tähelepanuta jääda.

© Enxip/istock.com

5.2.3. Kuidas rakendada olelusringi maksumuse kriteeriumi keskkonnanahoiu heaks

Praktikas võib olelusringi maksumuse kriteeriumi (samaaegne kulude kokkuvõtte ja keskkonnanahoidlikkus) rakendada mitmel viisil.

A. Kokkuvõtte vee ja energia kasutamisel

Lihtsaim samm tasuva ja keskkonnanahoidliku riigihanke suunas on vee, elektrienergia ja fossiilkütuste kokkuvõtte. Selle eeliseks on selge kasu nii ostja finantsseisundile kui ka keskkonnale. Et vee- ja energiakulud on lihtsalt väljaarvutatavad ja neil on selge majanduslik aspekt, saab neid hõlpsasti kasutada hankelepingu sõlmimise kriteeriumidena. Keskkonnale on vee ja energia kasutamine samuti tähtis, eriti see, kuidas kütuse kasutamine mõjutab CO₂ heidet ja jäätmeteket.

B. Kulude kokkuvõtte jäätmete kõrvaldamisel

Ehitusprojekti riigihanke korral võivad kergesti ununeda jäätmete kõrvaldamise kulud. Sellest hoolimata tuleb need lõpuks siiski tasuda, ehkki mõnikord kulub selleks palju aega. Kui neid kulusid ostmisel arvesse ei võeta, võib tehing osutuda kulukaks. Jäätmete kõrvaldamise kulud võivad

sisaldada nii jäätmete füüsilise eemaldamise kui ka ohutu kõrvaldamise kulusid. Sageli reguleerivad jäätmekäitlust väga ranged eeskirjad.

Jäätmekäitluse mõistlik planeerimine: ehitussektori näide

Üks valdkondi, kus tekib palju jäätmeid, on ehitus. Vanade ehitiste lammutamine ei tähenda ainult suure koguse jäätmete eemaldamist, vaid ka ohtlike ainete, näiteks asbesti käitlemist. Seega võib hankelepingus küsida ehitajalt, kui palju ohtlike jäätmeid nende arvates lammutamise käigus tekib ning milliseks kujunevad nende kõrvaldamiskulud. Mõnel juhul, nt teedeehitusel, peaks olema võimalik välja arvutada ka tulu, mis saadakse uuesti ringlusse saadetavate materjalide, näiteks asfaldi kasutamisest.

Need näited tõendavad, et jäätmekoguse ja -koostise arvessevõtmine hankelepingu sõlmimise kriteeriumides aitab säästa raha ja keskkonda. Kui ligikaudsed jäätmete kõrvaldamise kulud on välja arvatud, peaks olema võimalik muuta jäätmete vähendamise seotud keskkonnanahoiukriteerium majanduslikuks.

6. peatükk

Hankelepingu täitmise tingimused

Kokkuvõte

- Hankelepingu tingimustesse võib märkida, milliseid keskkonnakaalutlusi võetakse arvesse lepingu täitmisel.
- Ostja võib täpsustada viisi, kuidas kaupu tarnitakse ning isegi transporditakse.
- Töövõtja on kohustatud järgima kõiki hankelepingu tingimusi.

Hankelepingu täitmise tingimustesse võib märkida, kuidas tuleb lepingut täita. Hankelepingu täitmise tingimustes võivad sisalduda arvessevõetavad keskkonnakaalutlused, eeldusel et need avaldatakse hanketeates või tehnilises kirjelduses ning et need on kooskõlas ühenduse õigusaktidega. ⁽¹⁾

6.1. Eeskirjad, mis reguleerivad hankelepingu tingimusi

- Hankelepingu tingimused ei tohi avaldada mõju, kellega pakkujatest hankeleping sõlmitakse. See tähendab, et iga pakkuja peaks põhimõtteliselt suutma nendele tingimustele vastata. Hankelepingu tingimused ei tohi paista tehnilise kirjelduse, hankelepingu sõlmimise või valikukriteeriumidena. Kuna pakkujad peavad tõestama, et nende pakkumised vastavad tehnilisele kirjeldusele, ei tohi riigihankemenetluse käigus nõuda tõendeid hankelepingu tingimustele vastavuse kohta. Näiteks ei tohi hankelepingu tingimusi kasutada selleks, et nõuda kindlat tootmisprotsessi (tarnete korral) ega teatava kogemusega töötajaid (teenuste korral), kuna need on tingimused, mis seostuvad töövõtja valimisega. Neid aspekte tuleks käsitleda riigihangete direktiivides märgitud menetluse vastavas järgus.
- Isegi kui hankelepingu tingimusi ei käsitleta hankelepingute sõlmimise kriteeriumides, peavad need siiski olema hankedokumentides selgelt esitatud. Pakkujad peavad olema

teadlikud kõikidest kohustustest, mis on hankelepingus sätestatud, ning suutma neid oma pakkumiste hinnas kajastada.

- Hankelepingu tingimused peavad olema seotud hankelepingu täitmisega.
- Hankelepingu tingimused ei tohi viia diskrimineerimiseni teatava ELi liikmesriigi soosimise näol.
- Töövõtja on kohustatud nõutud töö tegemisel või hankedokumentides märgitud teenuste osutamisel järgima kõiki hankelepingu dokumentides sätestatud hankelepingu täitmise tingimusi.

Ühendkuningriigi Defra näide: minu majas järgime minu keskkonnapoliitikat!

Ühendkuningriigi Defra (*Department for Environment, Food and Rural Affairs*) keskkonnahoidlike riigihangete juhised määravad, et kõik ehitusettevõtjad, kes Defra ehitusplatsidel töötavad, peavad järgima Defra keskkonnapoliitikat. See hõlmab eeskirju suitsetamise, prügi sorteerimise, parkimispiirangute ja keskkonnakaitse kohta. ⁽²⁾

⁽¹⁾ Rohkem teavet Defra veebilehel (<http://www.defra.gov.uk>).

6.2. Hankelepingu täitmise tingimused ehitustööde tegemisel või teenuste osutamisel

Järgnevalt mõned näited hankelepingu täitmise võimalike tingimuste kohta ehitustööde või teenuse hankelepingute puhul.

- Toodete ja tööriistade transport ehitusplatsile.
 - Kontsentreeritud toodete toimetamine ehitusplatsile ning nende järgnev lahjendamine kohapeal.
 - Taaskasutatavate mahutite kasutamine toodete transportimiseks ehitusplatsile.

⁽¹⁾ Direktiiv 2004/18/EÜ artikkel 26 ja direktiiv 2004/17/EÜ artikkel 38.

- Kuidas teenuseid osutatakse.

Annustamisnäidikute kasutamine, et tagada sobivates kogustes puhastustoodete kasutamine.

- Kasutatud toodete ja pakendite kasutuselt kõrvaldamine.

Ehitusettevõtja kogub kokku tooted ja pakendid, mis on mõeldud taaskasutamiseks, uuesti ringlusse võtmiseks või sobival viisil kõrvaldamiseks, ja eemaldab need ehitusplatsilt.

- Töötajate väljaõpe.

Töötajad on saanud koolitust oma töö keskkonnamõju kohta ning teadlikud selle ametiasutuse keskkonnapoliitikast, kelle ehitistel nad tööle hakkavad.

6.3. Lepingu täitmise tingimused kaupade tarnimisel

Kuna tarnelepingu täitmine seisneb tarnimises, on peamiseks hankelepingu täitmise keskkonnatingimuseks kaupade tarnimise viis. Lihtsad võimalused tarnelepingu keskkonnamõju parendamiseks on järgmised.

- Toote tarnimine õiges koguses. Enamasti tähendab see tarnimist mahutites, kuna siis on transpordi mõju väiksem kui väikeste koguste tihedamal tarnimisel. Teine võimalus sama tulemust saavutada võib olla nädalas või kuus teostatavate tarnete miinimumarvu kindlaksmääramine.
- Nõue, et kaupu ei tarnita tipptunni ajal vältimaks liiklusummikuid.
- Nõue, et tarnija toimetaks tagasi (ning võtaks uuesti ringlusse või taaskasutaks) kõik pakendid, mis tarnitakse koos tootega. Sellel on

kahekordne kasu: pakendid kogutakse kokku ning tarnijat julgustatakse pakendamisest loobuma.

6.4. Transpordi mõju

Mõnel juhul saab hankelepingu tingimusi kasutada kaupade tarnimisel kasutatava transpordiviisi määramiseks, kuid seejuures tuleb jälgida, et see ei oleks diskrimineeriv.

Suurte ehitustööde hankelepingu korral võib osutada vajalikuks nõuda, et kaubad tarnitakse objektile eriotstarbelise raudtee või siseveeteed kaudu. Tõsiasi, et ühel pakkujal on parem juurdepääs raudteele või siseveeteedele kui teisel, ei muuda hankelepingu tingimusi automaatselt diskrimineerivaiks. Kui näiteks ainult üks pakkuja suudaks tegelikult kasutada raudteed või siseveeteed, oleks see tingimus diskrimineeriv ning kujutaks endast tegelikult varjatud välistuskriteeriumi, sest välistaks automaatselt kõik pakkujad, kellel ei ole juurdepääsu nimetatud transpordiviisile. Sama kehtiks ka hankelepingu tingimuste korral, mille kohaselt saavad töövõtjad miinuspunkte üksnes vahemaa eest, mis neil tuleb kaupade tarnimiseks läbida.

Euroopa Komisjon

Keskkonnahoidlik ostmine. Keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus

2005 - 39 lk - 21 × 29,7 cm

ISBN 92-894-9088-8

